

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII

ISTORIA

ROMÂNILOR ȘI UNIVERSALĂ

Manual pentru clasa a 4-a

PAVEL CERBUȘCA

Știința, 2020

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

Manualul școlar a fost realizat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018. Manualul a fost aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 849 din 24.08.2020, urmare a evaluării calității metodico-științifice.

Editat din sursele financiare bugetare.

Comisia de evaluare:

Ursu Valentina, dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă”, Chișinău;
Graur Dorina, prof., gr. did. doi, spec. principal, DE Fălești;
Demcenco Tamara, prof., gr. did. superior, LT „Orizont”, Chișinău;
Vangheli Virginia, prof., gr. did. superior, LT „Ștefan cel Mare”, Chișinău;
Popa Dorin, prof., gr. did. unu, LT „Prometeu-Prim”, Chișinău

Denumirea instituției de învățământ _____				
Manualul a fost folosit: _____				
Anul de folosire	Numele, prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

Dirigintele verifică dacă numele, prenumele elevului sunt scrise corect.

Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.

Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia cu unul dintre următorii termeni:

nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

ÎNTRERINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ

ȘTIINȚA

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticamera); (+373 22) 73-99-94 (marketing)
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27
e-mail: prini_stiinta@yahoo.com
www.editurastiinta.md

Toate drepturile asupra acestei ediții
aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cerbușca, Pavel

Istoria românilor și universală: Manual pentru clasa a 4-a / Pavel Cerbușca; Comisia de evaluare:

Ursu Valentina [et al.]; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2020

(Tipogr. „Combinatul Poligrafic”). – 76 p.: il. color.

Proprietate a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

ISBN 978-9975-85-230-2

© Pavel Cerbușca. 2012, 2016, 2020

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 2012, 2016, 2020

© Editura Cartdidact. 2012, 2016, 2020

CUPRINS

<i>Cum să utilizăm manualul?</i>	4
<i>Dragă prietene</i>	5
<i>Cum să învățăm istoria cu succes?</i>	6

I. Istoria ne învață

Tema 1. Istoria – învățătoarea vieții	8
Tema 2. Izvoarele istorice	10
Tema 3. Timpul și spațiul în istorie	12
Tema 4. Locul familiei în istorie	14
Tema 5. Viața copiilor în istorie	16
Tema 6. Localitatea mea	18
Tema 7. Autoevaluare	20
Evaluare sumativă	21
Bucuria lecturii	22

II. Evenimente și personalități istorice

Tema 8. Burebista – regele unificator al geto-dacilor	24
Tema 9. De la romani la români	26
Tema 10. Întemeierea Țării Moldovei. Bogdan I	28
Tema 11. Consolidarea țărilor române	30
Tema 12. Domnia lui Ștefan cel Mare	32
Tema 13. Întâiul unificator de țară: Mihai Viteazul	34
Tema 14. Alexandru Ioan Cuza, domnul Unirii	36
Tema 15. Anul 1918 în istorie	38
Tema 16. Republica Moldova, stat independent și democratic	40
Tema 17. Europa, uniune a națiunilor libere	42
Tema 18. Autoevaluare	44
Evaluare sumativă	45
Bucuria lecturii	46

III. Valori și tradiții în istorie

Tema 19. Dimitrie Cantemir, cărturarul universal	48
Tema 20. Educația, știința și cultura	50
Tema 21. Biserici și mănăstiri – patrimoniu cultural	52
Tema 22. Cetățile – fortificații și centre de comerț	54
Tema 23. Obiceiuri și tradiții strămoșești	56
Tema 24. Locuința, alimentația și vestimentația	58
Tema 25. Autoevaluare	60
Evaluare sumativă	61
Tema 26. Activități și produse de consolidare a competențelor	62
Bucuria lecturii	64

Extindere

I. Epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab	65
II. Marii cronicari ai Țării Moldovei	67
III. Gheorghe Asachi, om al culturii	69
<i>Date și evenimente</i>	71
<i>Hărți</i>	72

Cum să utilizăm manualul?

Numărul temei

Titlul temei

Exerciții de evocare

Mottoul temei

Textul temei

Imagini comentate

Secretele istoriei (texte suplimentare la temă)

Vocabular

Concluzii la temă

Secvențe istorice concrete sau legendare

Exerciții de evaluare a cunoștințelor și capacităților

Exerciții de dezvoltare a competențelor integratoare

Ilustrații tematice comentate

54

TEMA 22

Cetățile – fortificații și centre de comerț

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce cetăți din țara noastră cunoști?
- De ce astăzi numeroși turiști doresc să viziteze cetățile?

Cetățile... sunt parte integrantă a istoriei noastre.
Nicolae Iorga, istoric român

Ce sunt cetățile?

Astăzi, cetățile sunt izvoare istorice de neprețuit. În trecut, acestea au avut un rol militar important. Ele serveau drept loc de apărare pentru armată și populație pe timp de pericol (năvălirile dușmane).

Cetățile la geto-daci

Fortificațiile strămoșilor noștri geto-daci se numeau **dave**. La început zidurile cetăților aveau pereții de lut sau din lemn și doar temelia din piatră. Apoi au fost ridicate cetăți din piatră pe locuri bine apărate de mediul natural. Printre cele mai mari fortărețe au fost **Petrodava, Buridava, Butuceni**. Dar cea mai importantă cetate a Daciei a fost **Sarmizegetusa**.

Cetățile în țările române

După întemeierea țărilor române au fost ridicate multe cetăți la hotare și în interiorul lor. Bunăoară, în Moldova au fost construite mai multe cetăți pe malurile râului Nistru: **Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă**, pe Dunăre – **Chilia**, în centrul țării – **Neamț și Suceava**. Unele fortărețe au servit și ca reședințe ale domnitorului, fiind numite **cetăți de scaun**. De exemplu, cetatea Suceava a fost reședința domnitorului Ștefan cel Mare.

Cetățile serveau și ca centre ale comerțului (tărguri), unde se făceau schimburi de mărfuri.

NOTA BENE

Cetățile sunt martori ai demnității și curajului poporului nostru, care a luptat cu credință pentru apărarea hotarelor țării. Astăzi aceste edificii fac parte din patrimoniul cultural al neamului și al omenirii.

DICȚIONAR ISTORIC

Cetate – loc împrejmuit cu ziduri și întărituri în scop de apărare; fortăreață; reședință a domnitorului.

Bastion – fortificație proiectată în exterior de un șanț.

54

SECRETUL ISTORIEI

- Pe moșia satului **Șarnha** răzbat la suprafață ruinele unei cetăți dacice. Astăzi arheologii studiază zidurile acesteia, alcătuite din piatră și lemn.
- **Cetatea Albă** de la gurile Nistrului pe timpurile luptelor cu otomanii era supranumită „cheia a toată Țara Moldovei”.
- Ca cetate de frontieră, **Tighina** s-a dezvoltat în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș. În 1538, cetatea Tighina este cucerită de turci, care o numesc **Bender**, ce semnifică „oraș fluvial”.

De alte mărturii documentare sau legende mai cunoști despre cetățile moldovenești?

SCENE ALE ISTORIEI

Capitala dacilor, Sarmizegetusa, a fost formată dintr-o așezare civilă (locuințe, ateliere, hambare, rezervoare de apă etc.), lăcașe sfinte (sanctuario) și cetate. Fortăreața se afla pe vârful unei stânci, fiind apărată de munți împădurii și de un brâu de alte cetăți. Pe vremea regelui Decebal, cetatea a fost nucleul centrului de apărare contra ostirilor romane. A fost cucerită de romani după un asediu îndelungat. Ruinele cetății au început să fie studiate de arheologi abia în secolul XX (anul 1950). Cetatea dacică Sarmizegetusa este un monument istoric.

1 Cum îți imaginezi viața oamenilor din cetăți în trecut?

ȘTIU

1. Cu ce scop erau construite cetățile?
2. Care este importanța cetăților azi?

ȘTIU SĂ FAC

3. Studiază imaginile cu cetăți. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc ele?
4. Descrie una dintre cetăți, relatează despre locul, evenimentele și personalitățile istorice legate de ea.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Află răspunsul a 2-3 persoane la întrebarea: „De ce astăzi nu se construiesc cetăți?” Formulează o concluzie.
6. Organizează, împreună cu colegii de clasă, o expoziție de imagini ale cetăților Moldovei.

55

Cetatea Soroca

Cetatea Soroca în trecut era numită „peza noastră dinspre necredincioși”. Conform unei legende, în timpul unui îndelungat asediu al acesteia de către tătari, câteva berze au adus struguri în cioc apărătorilor cetății, astfel salvându-le viața și dându-le puteri pentru izbândă.

Ruinele cetății de la Sarmizegetusa

Cetatea Tighina de pe Nistru, cea mai puternică dintre fortărețele Țării Moldovei

Dragă prietene,

Sunt Clio, muza istoriei.

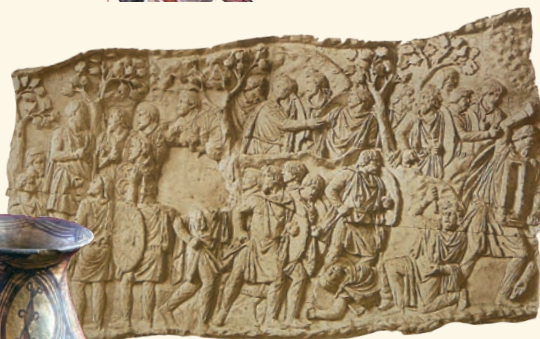
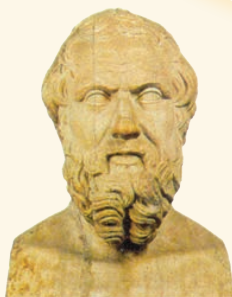
Ai în față primul tău manual de istorie,
care te va familiariza cu lumea fascinantă
a unei noi discipline școlare.

Materialele de pe filele manualului te vor ajuta
să înțelegi cine ești, de unde vii, cine îți sunt
strămoșii, ce moștenire ți-au lăsat ei.

Lucrând individual sau în echipă, te vei cunoaște
mai bine și vei comunica mai mult cu semenii.

Totodată, vei deveni mai bun, mai prietenos,
mai bogat sufletește.

Astfel vei înainta încet-încet
în lumea neobișnuită a trecutului
umanității.

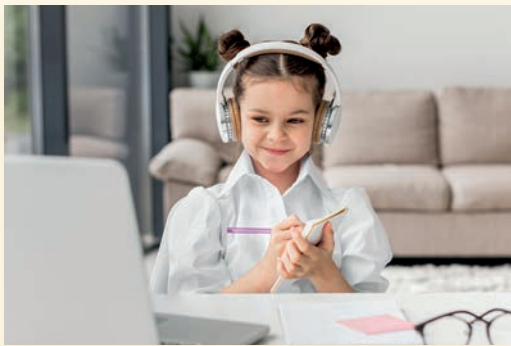

Cum să învățăm istoria cu succes?

Studiază și aplică

- citește cu atenție textele și documentele istorice;
- examinează atent imaginile și hărțile din manual;
- identifică ideile de bază și formulează întrebări;
- realizează scheme și axe cronologice.

Analizează și formulează concluzii

- explică sensul termenilor-cheie;
- compară diverse acțiuni și întâmplări din istorie;
- completează și apreciază răspunsurile colegilor;
- exprimă-ți opinia despre trecutul istoric și planurile pentru viitor.

Comunică eficient și acționează

- povestește informația însușită;
- implică colegii și membrii familiei în acțiuni utile;
- compară conținutul din manual cu întâmplările din viața cotidiană;
- reconstituie trecutul prin diverse creații proprii.

I. Istoria ne învață

Temele din acest capitol te vor ajuta:

- să explici ce este istoria, care sunt izvoarele istorice;
- să înțelegi cum se măsoară timpul și spațiul, pentru ce este nevoie de linia timpului și hărțile de istorie;
- să demonstrezi de ce este important să cunoști istoria familiei tale și a localității natale;
  - să completezi linia timpului;
  - să întocmești o hartă schematică;
- să alcătuești un arbore genealogic al familiei;
  - să elaborezi un poster;
  - să organizezi un interviu etc.

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce fapte deosebite au avut loc în viața ta de școlar până în clasa a IV-a?

Herodot – istoric grec, care a trăit între anii 484 și 425 î.Hr. A călătorit în diferite regiuni ale lumii, adunând impresiile despre cele văzute și trăite în renumita sa operă *Istoria* (în 9 cărți). Herodot este supranumit „părintele istoriei”.

DICȚIONAR ISTORIC

Istoria – știința care se ocupă cu studierea dezvoltării societății umane din cele mai vechi timpuri și până în prezent.

Veac – interval de timp de o sută de ani; secol.

Istoria este adevărata povestire a întâmplărilor neamului omenesc.
Mihail Kogălniceanu, istoric român

Dragoș, elev în clasa a IV-a, în dialog cu Clio, muza istoriei

– *Dragă Clio, ce este istoria?*
– Dar tu ce crezi?
– *Eu consider că istoria este o călătorie în trecut.*
– Ai dreptate. Istoria este trecutul tău, al familiei tale, al societății.

– *Istoria este o știință?*
– Da, istoria este o știință care cercetează drumul parcurs de societate de-a lungul veacurilor. Iar oamenii care se ocupă cu studierea și scrierea ei sunt **istoricii**.

– *Dar de unde provine denumirea ei?*
– Cuvântul **istorie** vine din limba greacă și semnifică **cercetare, povestire**.

– *Și de ce ar trebui să studiem istoria?*
– Istoria ne ajută să cunoaștem modul de viață și ocupațiile oamenilor din trecut, relațiile stabilite dintre ei. Studiind istoria, aflăm despre realizările oamenilor în diverse domenii.

– *Mi-ar plăcea să studiez istoria!*
– Foarte bine. Vei afla multe lucruri despre trecutul tău și al familiei tale. De asemenea, vei afla mai multe lucruri din istoria localității tale, a țării și a popoarelor vecine în diverse perioade de timp.

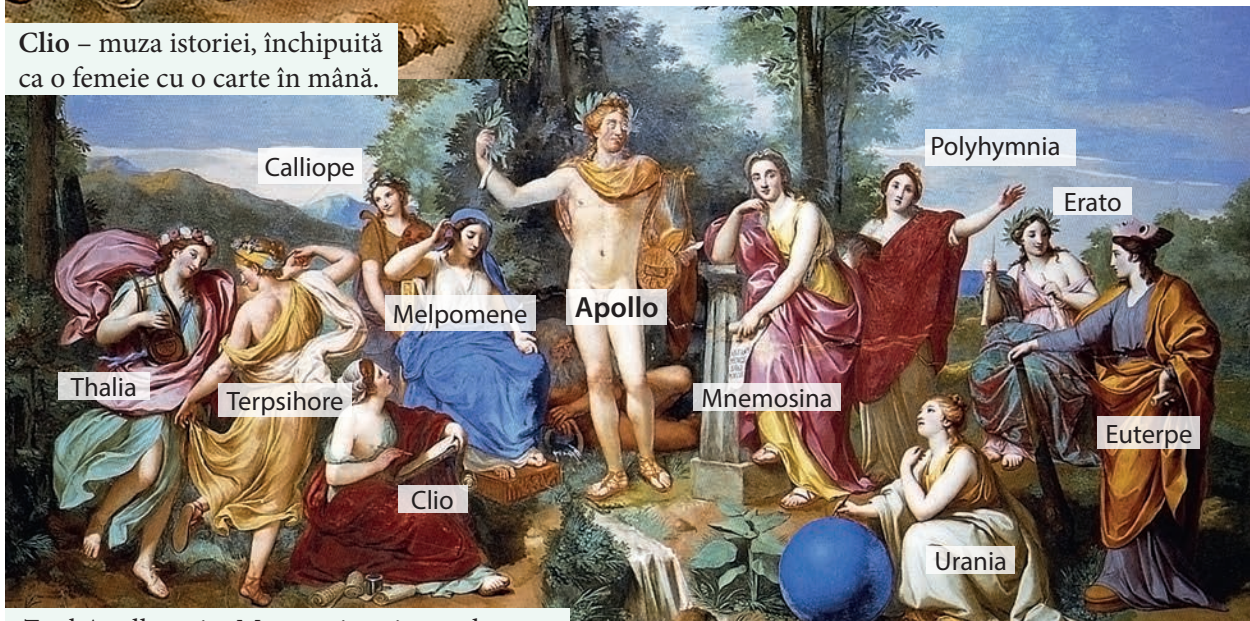
NOTA BENE

Istoria oferă multe exemple despre viața, comportamentul și atitudinile oamenilor de la care avem posibilitatea să învățăm lucruri utile.

? La ce îi servea cartea muzei Clio?
Organizați discuții în grupuri mici.

Clio – muza istoriei, închipuită ca o femeie cu o carte în mână.

Zeul Apollo, zeița Mnemosina și muzele

SECRETELE ISTORIEI

Muzele erau ficele lui Zeus, tatăl zeilor din Olimp, și ale Mnemosinei, zeița memoriei. Ele îi desfătau pe zeii Olimpului cu cântecele și dansurile lor. Muzele erau conduse și dirijate de Apollo – zeul luminii, protector al muzicii și poeziei.

Ființe atotștiutoare, muzele sunt considerate ocrotitoare ale științei și artelor. Astfel, fiecare muză este ocrotitoarea unui anume domeniu al științei și artei. De exemplu, Erato este muza muzicii, Terpsihore – a dansului, Urania – a astronomiei, iar Clio – muza istoriei (în limba greacă *klios* înseamnă „glorie”). Misiunea ei constă în înregistrarea și povestirea faptelor săvârșite de oameni renumiți.

ȘTIU

1. Ce studiază istoria?
2. De ce istoria este considerată învățătoarea vieții?
3. Ce afli studiind istoria?

ȘTIU SĂ FAC

4. Observă în imaginea de mai sus muzele ce-l însoțesc pe Apollo. Descrie imaginea utilizând informația din textul de mai sus.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

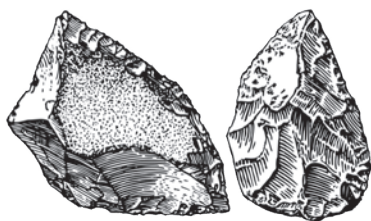
5. Află de la 2-3 persoane răspunsul la întrebarea: *De ce este necesar să studiem istoria?* Formulează o concluzie în baza răspunsurilor și a cunoștințelor acumulate la alte discipline școlare.

AMINTEȘTE-ȚI

- De unde putem afla cum au trăit părinții, bunei și străbunei noastre?

Primele unelte ale omului

Inscripție în piatră

Vas de ceramică

DICTIONAR ISTORIC

Inscripție – text scurt săpat în piatră, pe lut, metal sau lemn.

Arheolog – om de știință care se ocupă cu descoperirea și studierea urmelor trecutului, păstrate de cele mai multe ori în pământ.

Izvor istoric – totalitatea obiectelor scrise și nescrise care oferă informații despre trecut; sursă istorică.

Istoria este dascălul tuturor lucrurilor. Ea nu doar cu cuvinte, ci și cu pilde adeverează cele ce învață.

Samuil Micu, istoric român

În discuție cu Clio o elevă din clasa a IV-a, Doina

– *Dragă Clio, de unde putem afla cum au trăit oamenii în trecut?*

– Dintotdeauna oamenii au fost interesați de viața strămoșilor. Pe parcursul timpului ei au adunat și au păstrat informații, obiecte create de cei care au trăit înaintea lor. O parte dintre aceste lucruri se păstrează până astăzi în muzee, biblioteci, arhive.

– *Dar cum pot fi studiate urmele istoriei?*

– Trecutul este cercetat în baza **izvoarelor istorice**.

– *Ce este un izvor istoric?*

– Sunt dovezi care oferă informații despre trecut.

– *Și care sunt izvoarele istorice?*

– Izvoarele sunt: **nescrise** și **scrise**. Drept exemple de **izvoare nescrise** servesc: uneltele de muncă, armele, monedele, locuințele, clădirile, mormintele, bijuteriile, vasele, vestimentația. Iar **izvoarele scrise** sunt: inscripțiile pe morminte, cronicile (numite și letopisețe), legile, scrisorile, legendele, scrierile literare etc.

– *Este interesant să studiezi sursele nescrise?*

– Bineînțeles. De exemplu, uneltele ne comunică cu ce se ocupau strămoșii. Izvoarele nescrise sunt numite de arheologi importante urme pentru reconstituirea trecutului.

– *Dar când au apărut izvoarele scrise?*

Odată cu inventarea scrisului, aproximativ 6 mii de ani în urmă.

NOTA BENE

Studierea istoriei se face pe baza dovezilor pe care ni le oferă urmele și mărturiile lăsate de oameni de-a lungul timpului. Toate acestea se găsesc în izvoarele istorice.

Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău

SCENE ALE ISTORIEI

În anii '60 ai secolului XX în apropiere de satul Hansca, raionul Ialoveni, arheologii au descoperit urmele unei așezări umane, care au o vechime de peste 500 de ani. Acolo erau locuințe adâncite în pământ, vase de ceramică, unelte de muncă etc.

Așezarea a fost locuită de o populație veche de agricultori și crescători de animale. O parte dintre aceste comori se păstrează în Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei.

? Ce fel de izvoare istorice au fost descoperite la Hansca? Ce importanță au ele?

SECRETELE ISTORIEI

- Cele mai vechi izvoare istorice (unelte, arme) din spațiul Republicii Moldova au fost descoperite în urma săpăturilor arheologice de lângă localitatea Duruitoarea Veche, raionul Râșcani. Ele se păstrează cu grijă în muzeele din Chișinău.
- Primele izvoare scrise sunt inscripțiile descoperite pe pereții peșterilor.

? Ce importanță au muzeele pentru studierea istoriei? Dar bibliotecile?

Șantier arheologic. În astfel de locuri sunt descoperite unelte, arme, monede și alte obiecte vechi, care ajută să studiem istoria.

? Organizați o discuție imaginară cu un arheolog în baza imaginii de mai sus.

ȘTIU

1. Care sunt izvoarele istorice?
2. Ce aflăm din izvoarele istorice?
3. Când au apărut izvoarele scrise?

ȘTIU SĂ FAC

4. Dă exemple de izvoare istorice scrise și nescrise.
5. Explică de ce apariția scrisului a însemnat una dintre cele mai mari invenții ale omenirii.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Examinează un obiect mai vechi de acasă sau din muzeul școlii/localității și află istoria lui. Folosește reperiile: *timpul când a apărut; utilitatea obiectului; starea în care se află.*

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce unități de măsură a timpului cunoști?
- Cum te orientezi în spațiu?

Harta Europei

DICȚIONAR ISTORIC

Cronologie – succesiune în timp a evenimentelor istorice.

Epocă – perioadă de timp în dezvoltarea istoriei.

Hartă – reprezentare micșorată a suprafeței unui teritoriu.

Timpul le știe pe toate.
Proverb

Marin, elev în clasa a IV-a, în dialog cu Clio

– Dragă Clio, bunelul mi-a dăruit niște monede vechi din colecția sa. Ele sunt o sursă istorică prețioasă?

– Sigur. Aceste monede ne pot oferi informații despre perioadele istorice, dar și despre spațiile în care au circulat.

Orice eveniment istoric se petrece într-un anumit **timp și spațiu**.

Istoria înregistrează evenimentele în ordinea în care acestea au avut loc. Înregistrarea evenimentelor se face cu ajutorul **cronologiei**, în unități de **timp istoric**.

Tu ce unități de măsură a timpului cunoști?

– Cunosc următoarele unități de măsură a timpului: **anul, luna, săptămâna, ziua, ora, minutul, secunda**.

– În istorie, principala unitate de măsură a timpului este **anul**. Pentru perioade istorice mari se folosesc **deceniul** (10 ani), **secolul** (100 de ani), **mileniul** (1 000 de ani).

– Unitățile de măsură a timpului sunt folosite de noi pentru a ordona evenimentele istorice.

– Așa este, iar pentru a exprima mai ușor scurgerea timpului, se utilizează **linia timpului**, o linie orizontală pe care sunt reprezentate date, evenimente istorice.

– Dar cum reprezentăm locul unde au loc evenimentele istorice?

Locul în istorie, numit **spațiu**, este reprezentat cu ajutorul **hărții**. Pe hartă se reproduc în dimensiuni mici anumite spații. Harta ne ajută să localizăm evenimentele care au avut loc într-un anumit timp. De exemplu, studiind harta Europei sau a Republicii Moldova, aflăm multe informații utile despre spațiul dat.

NOTA BENE

Pentru a studia trecutul, este necesar să cunoaștem: **timpul** când au avut loc evenimentele și **spațiul** unde s-au desfășurat acestea.

Clepsidră

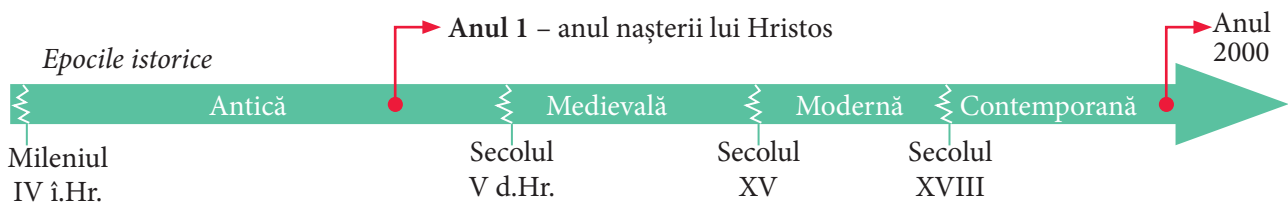

SECRETELE ISTORIEI

- Pentru măsurarea timpului, oamenii au inventat: ceasuri, calendare, clepsidre.
- În majoritatea țărilor este utilizat *calendarul civil*. Nu toate popoarele însă măsoară timpul la fel. Popoarele creștine folosesc calendarul creștin, care începe numărătoarea anilor de la nașterea lui Hristos – anul 1. Conform calendarului creștin, timpul istoric a fost împărțit în: *perioada înainte de Hristos (î.Hr.)* și *perioada de după Hristos (d.Hr.)*. Popoarele musulmane utilizează calendarul islamic, cele de credință budistă – calendarul budist etc.

? Care instrumente de măsurare a timpului le folosești în viața de fiecare zi?

LINIA TIMPULUI

Pentru a fi mai ușor de înțeles, istoria a fost împărțită în **epoci istorice**: *antică, medievală, modernă și contemporană*. Epocile istorice sunt perioade mari împărțite după timp. Plasându-le pe linia timpului, înțelegem care evenimente au avut loc mai devreme, care mai târziu sau simultan cu acestea.

Pe **linia timpului**, **anii** se indică cu *cifre arabe* (1, 2, 3, 4, 5...), iar **secolele** cu *cifre romane* (I, II, III, IV, V...).

Sanctuarul-calendar dacic. Dacii calculau timpul cu mai bine de două mii de ani în urmă.

? Câți ani, secole și milenii au trecut de la nașterea lui Iisus Hristos?

ȘTIU

1. Care sunt unitățile de măsură a timpului în istorie?
2. Care este unitatea principală de măsură a timpului istoric?
3. Ce este harta? Care este importanța hărții în istorie?

ȘTIU SĂ FAC

4. Precizează secolul și mileniul în care te-ai născut.
5. Aranjează pe linia timpului următoarele unități de măsură a timpului: an, mileniu, deceniu, secol, zi, săptămână.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Realizează cu membrii familiei un program de petrecere a timpului liber „Harta vacanței de vis” (timpul și locul desfășurării activității). Ce ar trebui să întreprinzi pentru a fi pregătit de această activitate?

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce semnificație are familia pentru om?
- Pot fi considerate întâmplările din familia ta evenimente istorice?

Familie din trecut

Familie contemporană

DIȚIONAR ISTORIC

Familie – totalitatea persoanelor înrudite prin sânge (care se trag dintr-un strămoș comun, dintr-un neam).

Arbore genealogic – reprezentare grafică sub formă de schemă care indică legăturile de rudenie a membrilor unei familii.

Strămoși – generații anterioare care au trăit în timpuri îndepărtate.

Neam – popor, națiune.

Familia este legătura noastră cu trecutul și podul nostru către viitor.
Alex Haley, scriitor american

Clio în dialog cu Doina, elevă în clasa a IV-a

- Doina, ce crezi că este o **familie**?
- *Familia este un grup de oameni înrudiți prin sânge, foarte apropiați unul de altul.*
- Așa este. Familia este cel mai important grup al societății. Ea a apărut în cele mai îndepărtate timpuri. Cu ce începe istoria familiei tale?
- *Cu data întemeierii, când părinții și-au înregistrat căsătoria.*
- Dar ce evenimente țin de **istoria familiei**?
- *Evenimente istorice ale familiei sunt nașterea copiilor.*
- Desigur. Datele remarcabile din viața profesională a părinților, activitățile importante ale copiilor, datele despre locul de naștere a membrilor familiei. De asemenea, neamul din care se trag, evenimentele la care au fost martori membrii familiei la fel țin de istoria familiei.
- *Câte informații diverse cuprinde istoria familiei!*
- Membri ai familiei tale sunt și rudele paterne, și cele materne: bunicii, unchii, mătușile, verișorii.
- *Ca să aflu mai multe despre familia mea, ar trebui să știu cine au fost și străbunicii mei.*
- Bineînțeles. Dacă dorești să cunoști mai multe din istoria familiei, discută cu părinții, bunicii, alți membri ai familiei. Izvoare de studiere a trecutului familiei sunt și fotografiile, filmele, scrisorile, articolele din presă, diverse documente.
- *Voi studia cu atenție aceste surse, ca să cunosc bine istoria familiei mele.*

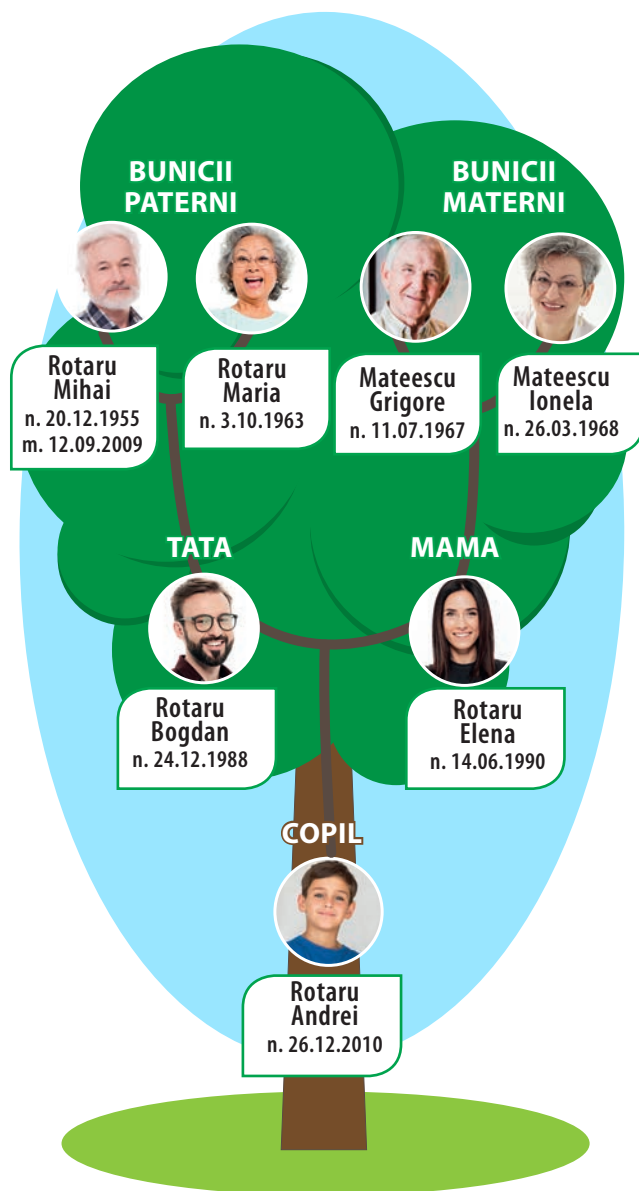

NOTA BENE

Familia este o parte importantă a istoriei noastre personale, a localității și a întregii societăți.

ARBORELE FAMILIEI

SECRETELE ISTORIEI

- În istoria Țării Moldovei există o familie care a dat țării câteva generații de domnitori. Este vorba de familia *Mușatinilor*, întemeiată de domnitorul Petru I Mușat, fiul Margaretei (sau al Mușatei).

Blazonul familiei Hasdeu

- ❓ Ce informații oferă blazonul familiei Hasdeu? Ce ar reprezenta blazonul familiei tale?

„Eu vreau ca și familia mea să aibă un blazon. Pe el voi desena Columna lui Traian, pentru ca toți să știe că neamul meu provine de la dacoromani; un munte, deoarece numele meu de familie este Munteanu; un soare, care luminează drumul tuturor, și o carte, deoarece suntem pasionați de lectură.”

(Ionel M., elev în clasa a IV-a)

ȘTIU

1. Ce este o familie?
2. Ce informații poate include istoria unei familii?
3. Care sunt izvoarele de studiere a istoriei familiei?

ȘTIU SĂ FAC

4. Plasează pe o linie a timpului cele mai importante evenimente din istoria familiei tale.
5. Descrie principalele obiceiuri și tradiții ale familiei tale.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Întocmește arborele genealogic al familiei tale. Discută cu părinții și analizează imaginea arborelui genealogic al acesteia. Realizați împreună un album al familiei, care să conțină date și sărbători ale ei.

AMINTEȘTE-ȚI

- Din ce izvoare aflăm cum au trăit copiii în trecut?

Jocuri de copii.

Pictură de Pieter Bruegel cel Bătrân

„Fiind băiet, păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor,
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam,
S-aud cum apa sună-ncetișor.
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.”

(Mihai Eminescu.

Fiind băiet păduri cutreieram)

DICȚIONAR ISTORIC

Convenție – înțelegere între două sau mai multe state ori persoane cu privire la anumite drepturi și îndatoriri.

Drepturile copilului – drepturi și libertăți fundamentale de care trebuie să aibă parte toți copiii, indiferent de anumite deosebiri (etnie, culoare etc.).

Copilăria este inima tuturor vârstelor.

Lucian Blaga, scriitor român

Dorina, elevă în clasa a IV-a, în dialog cu Clio

– Dragă Clio, cum era viața copiilor în cele mai vechi timpuri?

– În timpurile îndepărtate, copiii munceau alături de părinți la cules și semănat, îngrijeau de animale. Dar știau și multe jocuri.

– Dar când au început să învețe copiii?

– La început, doar copiii din familiile bogate aveau parte de învățătură. Cu timpul, pentru toți copiii au fost deschise școli pe lângă biserici și mănăstiri. Mai târziu au apărut școlile separate pentru băieți și fete. Dar spune-mi tu cum este viața copiilor de azi?

– Copiii de azi frecventează școala, grija lor principală fiind învățătura. Le plac și jocurile. Își petrec timpul liber ocupându-se cu sportul, vizionând filme, citind cărți, frecventând diverse centre de creație, navigând pe internet etc.

– Însă nu toți copiii se bucură de asemenea viață. Mulți sunt siliți să muncească, fiind lipsiți de plăcerile jocurilor, ocupațiilor preferate. De aceea în anul 1989 a fost adoptată **Convenția cu privire la drepturile copilului**. În acest document este garantată protecția tuturor copiilor. Astfel, ei se bucură de un șir de **drepturi**: la învățătură, la odihnă, la creație, la familie și **libertăți**: exprimarea opiniei, libera circulație. Desigur, au și **responsabilități**: să respecte legile, să asculte părinții, să fie ordonați etc.

NOTA BENE

Copilăria este o etapă a vieții omului, destinată, în mare parte, învățaturii și jocului.

Toate drepturile de care trebuie să se bucure copilul azi sunt ocrotite și garantate de *Convenția cu privire la drepturile copilului* și de alte legi.

Copiii învață prin jocuri.

SCENE ALE ISTORIEI

„Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, ...la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci: căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, ...și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!”

(Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*)

- ?** De ce povestitorul humuleștean își amintește cu plăcere de copilărie? Amintește-ți alte texte despre copilărie studiate la limba română. Ce te-a impresionat?

SECRETELE ISTORIEI

- În fiecare an, în prima zi de vară se celebrează **Ziua Internațională a Copilului**. Sărbătoarea a fost instituită în anul 1954, semn al grijii deosebite pentru sănătatea fizică și spirituală a copilului. În această zi se organizează diverse activități: demonstrații, dezbateri, concursuri, acțiuni sportive, artistice etc.
- În trecut, printre cele mai răspândite jocuri de copii erau: *de-a v-ați ascunselea*, *de-a țurca*, *de-a baba-oarba*, *de-a mingea în țarc*, *de-a sărita* etc. Mingile erau niște bucăți de cârpă sau de piele de animal, umplute cu lână sau cu păr de cal din coadă ori din coamă. Fetele aveau păpuși făcute din ceară sau din țesături, vopsite și pictate de ele.

- ?** Care dintre jocurile numite mai sus se mai păstrează și azi?

O secvență de la Ziua Internațională a Copilului

ȘTIU

1. Cum își petreceau timpul copiii în trecut?
2. Care sunt drepturile și responsabilitățile de bază ale copiilor?

ȘTIU SĂ FAC

3. Compară viața copiilor din trecut cu cea din prezent. Găsește asemănări și deosebiri.
4. Argumentează importanța jocului în dezvoltarea copiilor.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Realizează o listă a jocurilor pe care le practici. Inițiază o discuție cu părinții despre jocurile lor din copilărie. Compară aceste jocuri. Formulează o concluzie.

AMINTEȘTE-ȚI

- De unde provine denumirea localității în care trăiești?
- Ce tradiții din localitatea ta cunoști?

O localitate din mediul rural: satul Butuceni

O localitate urbană: orașul Chișinău

DICȚIONAR ISTORIC

Baștină – loc de naștere; patrie.

Etnie – grup uman de aceeași origine, limbă și tradiții culturale.

Omul sfințește locul.
Proverb

Clio în dialog cu Ionel, elev în clasa a IV-a

– Ionel, ce înseamnă pentru tine **localitatea natală**?
– *Este locul unde m-am născut și trăiesc cu familia mea.*
– Așa este. Locul nașterii omului se mai numește **baștină** sau **patrie mică**. Este locul cel mai drag. Și fiecare este interesat de **istoria localității natale**.

– *De unde provine numele unei localități?*
– Numele localității poate fi legat de ocupațiile oamenilor în comunitate sau de locul așezării: pe un mal de râu, în mijloc de codru sau în câmp deschis. De exemplu, numele orașului Bălți – de la „baltă” (în-tindere de apă), iar al satului Coșnița – de la coșurile confecționate de localnici.

– *Ce informații cuprinde istoria unei localități?*
– Informațiile pot fi despre anul/deceniul/secolul înființării acesteia; despre mahalalele (satului), sectoarele (orașului) – denumirea, așezarea lor; locurile remarcabile, clădirile importante.

Care alte elemente constituie istoria localității tale?
– *Tradițiile și obiceiurile, precum și informațiile despre oamenii de diferite etnii.*

– Ai dreptate. Acestea sunt o parte importantă a istoriei localității. În multe localități conviețuiesc oameni de diferite etnii, muncind și odihnindu-se împreună.

– *Care este cea mai mare bogăție a localității?*
Oamenii sunt bogăția cea mai mare a localității. Ei fac lucrurile frumoase în satul/orașul tău. Multe localități au dat oameni de seamă, care au dus faima baștinii lor.

NOTA BENE

Fiecare om are o localitate natală. Orice localitate are o istorie. Istoria localității o creează oamenii prin munca lor, prin frumoasele obiceiuri și tradiții.

Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău

- ? De ce Piața Marii Adunări Naționale se numește astfel? Ce alte informații mai cunoști despre Chișinău?

SCENE ALE ISTORIEI

În satul Bezin (azi Donici), Orhei, s-a născut marele fabulist **Alexandru Donici** (1806–1865). În 1976, aici a fost inaugurat un complex muzeal: biserica cu cavoul familiei Donici, casa, lacul din curte și Izvorul Stancăi. Complexul este vizitat de multă lume din țară și din străinătate.

- ? Ce fabule ale lui Alexandru Donici cunoști? Ce metehne umane sunt satirizate în fabulele lui?

SECRETELE ISTORIEI

Orașul Chișinău este situat în centrul Republicii Moldova, pe râul Bâc (un afluent al Nistrului). Prima mențiune despre localitate datează din anul **1436**. Numele de **Chișinău** provine de la un izvor, *Chișla Nouă*, pe lângă care s-au așezat cu traiul primii localnici.

Cu șase secole în urmă, Chișinăul era un simplu sat. Apoi a devenit un târg, unde trăiau diferiți meseriași, negustori, dar și oameni de cultură.

Astăzi Chișinăul este un oraș modern cu peste 700 mii de locuitori. Aceștia lucrează la întreprinderi, organizații, centre comerciale, instituții de învățământ și culturale.

Orice stradă, parc sau piață ne povestesc despre trecutul istoric al orașului. În muzee putem afla despre multe evenimente care s-au desfășurat în timp.

Casa-Muzeu „Alexandru Donici”

ȘTIU

1. Ce este baștina?
2. Ce informații poate cuprinde istoria unei localități?
3. Care este bogăția supremă a localității? De ce?

ȘTIU SĂ FAC

4. Descrie o mahala/un sector din localitatea ta? Ce denumire are?
5. Numește câteva lucruri ce constituie mândria localității tale.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Elaborează un miniproiect despre istoria localității tale, în baza surselor scrise sau a discuției cu localnicii. Prezintă-l în cadrul unui eveniment din școală sau familie.

Herodot – „părintele istoriei”

Biserica din satul Butuceni

Învățăm istoria pentru a ne descoperi pe noi înșine.

RECAPITULARE

- *Istoria* este știința care studiază trecutul omenirii, din cele mai vechi timpuri și până la evenimentele recente.
- Trecutul îndepărtat nu poate fi inventat, el trebuie studiat doar în baza *izvoarelor istorice*.
- Trecutul istoric poate fi cunoscut prin două elemente esențiale: *timpul* când a avut loc un eveniment și *spațiul* în care s-a desfășurat acesta.
- Orice *familie* și *localitate* au o istorie, care trebuie s-o cunoaștem, s-o ocrotim ca s-o transmitem cu grijă noilor generații drept mărturie vie a trecutului nostru.

- ?** Ce știi despre personajul din imaginea alăturată? De câte feluri sunt izvoarele istorice? Ce aflăm din izvoarele istorice?

GÂNDIRE CRITICĂ

- La ce servește cunoașterea istoriei neamului?
- De ce istoria nu poate fi inventată, ci cercetată doar în baza unor izvoare istorice veridice?
- Putem oare să ne orientăm în timp și în spațiu fără linia timpului și harta istorică?
- De ce considerăm istoria unei familii și a unei localități drept părți componente ale istoriei țării?
- În categoria căror izvoare istorice se include biserica din satul Butuceni? Ce informații ne oferă acest izvor istoric?

REFLECȚIE

- Încearcă să meditezi asupra viitorului tău.
- Cum vei arăta peste 10-20 de ani?
  - Ce studii crezi că vei avea?
  - În ce domeniu vei activa?
  - Cum va arăta familia ta?

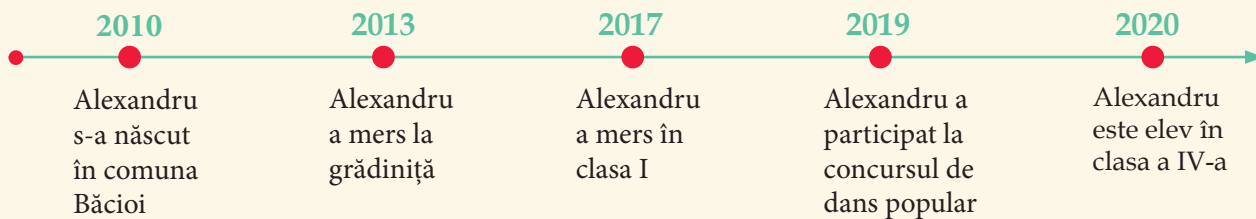
Evaluare sumativă

LIMBAJUL ISTORIC

1. Explică cu propriile cuvinte sensul termenilor: *istorie, izvor istoric (sursă istorică), linia timpului, timp istoric, spațiu, hartă, familie, baștină, muzeu, neam.*

TIMPUL ÎN ISTORIE

2. Construiește o linie a timpului după modelul celei de mai jos. Plasează pe ea evenimentele mai importante care au avut loc în viața ta.

IZVOARELE ISTORICE

3. Analizează fragmentul de mai jos și explică de ce au fost aduse în școală aceste obiecte. Ce schimbare s-a produs în școală pe parcursul timpului?

„Și ne pomenim într-una din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și, după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului «Calul Bălan» și l-a lăsat în școală... În altă zi... ne aduce... un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos, și părintele-i pune numele «Sfântul Nicolai», după cum este și hramul bisericii din Humulești...”

Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*

SITUAȚII ȘI FAPTE

4. Realizează un buletin informativ despre școala ta.

Nu uita să prezinți câteva date din istoria școlii: *când a fost fondată; 2-3 tradiții mai importante; numărul de elevi în clasă și în școală; câteva imagini fotografice ce reflectă viața școlii sau a clasei, relațiile cu colegii din alte școli; rezultatele elevilor la diferite discipline școlare și în activitățile extrașcolare etc.* Îl poți plasa pe avizierul sau pe site-ul școlii. Ce ar trebui să conțină buletinul pentru a fi apreciat de alte persoane? Cum îți imaginezi prezentarea acestui produs în fața colegilor?

COMPORTEMENTE ȘI VALORI

5. Alcătuieste un album al familiei tale, folosind următoarele repere: *locul tău de naștere; originea familiei părinților și a bunicilor; ocupațiile acestora în prezent și în trecut; cele mai importante realizări din viața lor; performanțele tale din clasă/școală.* Prezintă-l în cadrul unui eveniment de familie. Care elemente ale albumului crezi că vor fi apreciate cel mai mult? De ce?

EXTINDERE

6. Completează, împreună cu colegii, un E-portofoliu al clasei, în care sunt adunate materiale cu referire la istoria localității voastre: *legenda localității; informații despre oamenii de seamă; tradiții și obiceiuri populare; fotografii, desene, hărți, publicații etc.* Discutați despre modul de organizare și prezentare a acestuia în fața colegilor de școală.

BUCURIA LECTURII

Despre munca arheologilor

„Dacă ne îndreptăm spre Grecia..., vom găsi oameni care răscolesc ruine frumoase, dar uneori și triste. Oamenii aceștia nu vânează comori. Și, în ciuda faptului că adesea descoperă avuții enorme de o valoare inestimabilă uneori, nici nu le trece prin minte să se îmbogățască de pe urma lor.

Căci scopul urmărit de arheologi este mult mai înalt. Ei doresc să reînvie pe acei oameni legendari – regi, preoți, ostași, artiști sau meșteșugari –, care, înainte de a fi dispărut, au lăsat opere ce ne uimesc încă și astăzi.”

A. White. *Lumi dispărute*

? Imaginează-ți că ești un arheolog și în urma săpăturilor ai găsit câteva obiecte vechi. Care vor fi primii tăi pași? Cum vei convinge oamenii din jur să aibă o atitudine respectuoasă față de obiectele prețioase pentru studierea istoriei localității, țării sau a lumii?

Legenda satului Japca

Încă demult, a fost trimis din capitala țării un flăcău, pe nume Vasile Japcan, să apere hotarul de la Nistru. Voinicul Japcan hoinărea pe mal, savura prospețimea și verdele crud al pădurii din preajmă, asculta cântecele mângâietoare ale păsărilor.

Îmbătat de dulceața aerului primăvăratic, Vasile făcu popas lângă un izvor cu apă limpede și dătătoare de sănătate. Adormi sub trilul cristalin al păsărilor. Însă nu reuși voinicul mult să doarmă, că un urs fioros, care se simțea împărat în aceste împrejurimi, se și năpusti asupra lui.

Lupta a fost crâncenă și sângeroasă, dar Vasile Japcan, prin vitejia și iscusința sa de luptător, a ieșit victorios din această încăierare. Apoi, obosit, adormi împăcat și visă o frumusețe de fată, care îl ducea de mână pe o alee cu flori și-i șoptea cuvinte fermecătoare. Când se trezi, flăcăul își analiză visul și hotărî să-și aducă pe aceste locuri pitorești tot neamul. Astfel s-au ridicat primele case ale satului Japca. Iar apoi a apărut și prima biserică pe dealul ce păzea liniștea satului.

? Meditează asupra legendei satului Japca. Dar care este legenda localității tale?

II. Evenimente și personalități istorice

Temele din acest capitol te vor ajuta:

- să afli cum s-au format poporul român și limba română;
- să studiezi un șir de evenimente importante din trecutul neamului;
  - să faci cunoștință cu remarcabile personalități istorice și faptele lor;
- să afli cum și-a dobândit independența Republica Moldova;
- să explici de ce țara ta tinde spre marea familie a Uniunii Europene;
- să alcătuești o relatare despre conținutul unui document istoric, portretul unei personalități istorice, un proiect de grup etc.

Burebista – regele unificator al geto-dacilor

AMINTEȘTE-ȚI

- Cine sunt strămoșii tăi?
- De ce ar trebui să studiem trecutul?

Burebista, rege al geto-dacilor
(anii 82–44 î.Hr.)

DICTIONAR ISTORIC

Stat – formă de organizare a unei societăți care trăiește și acționează în baza unor legi.

Rege – persoană care deține puterea supremă dintr-un regat (stat).

Cea mai mare responsabilitate a noastră este aceea de a fi buni strămoși.

J.E. Salk, biolog american

Strămoșii neamului românesc

Cei mai vechi locuitori, care au trăit cu peste 2 500 de ani în urmă pe teritoriul de azi al țării noastre, au fost **geto-dacii** (grecii îi numeau *geți*, iar romanii – *daci*). Ei făceau parte dintr-un neam mai mare, vrednic și viteaz care se numeau **traci**.

Geto-dacii au fost un popor harnic. Principala lor ocupație era agricultura, creșterea animalelor, albinăritul și cultivarea viței-de-vie. Pe pământul arat cu plugul de lemn se semăna grâu și mei, se sădeau diverși pomi fructiferi. Geto-dacii erau meșteri iscusiți. Ei confecționau unelte din lemn și metale, vase, arme și podoabe.

Strămoșii noștri aveau și ocupații militare. Pentru a se apăra de dușmani, geto-dacii construiau cetăți (numite de ei *dave*) – întărituri cu ziduri groase din piatră.

Burebista – cel mai mare conducător al geto-dacilor

Primul conducător al geto-dacilor a fost **Burebista**. El a domnit în secolul I î.Hr., fiind un conducător priceput și hotărât. Uneori prin convingere, alteori folosind armele, el i-a unit pe băștinași într-un stat puternic, numit **Dacia**.

Statul geto-dacilor se întindea pe teritoriul dintre munții Carpați, râul Dunărea și Marea Neagră. Pe timpul lui Burebista capitala Daciei era **Sarmizegetusa**, cel mai important centru militar și politic al statului.

NOTA BENE

Geto-dacii sunt strămoșii poporului român. *Burebista* a condus Dacia cu multă iscusință. El a reușit să unească poporul geto-dac într-un stat puternic.

Steag de luptă (a); ostași daci (b). Reconstituire

Harta Daciei (secolul I î.Hr.–secolul I d.Hr.)

SECRETELE ISTORIEI

- În lupte, geto-dacii fluturau steaguri, reprezentând un cap de lup cu trup de șarpe. În mișcare, steagurile produceau un șuierat ce îi înspăimânta pe dușmani.
- Vestimentația geto-dacilor se aseamănă cu portul popular românesc de azi. Bărbații purtau cămașă lungă strânsă cu o cingătoare la mijloc și ițari. Deasupra îmbrăcau o mantă lungă fără mâneci, prinsă pe umăr (pe vremea rea) și se încălțau cu opinci. Femeile purtau o rochie ușoară până la călcâie, iar pe deasupra o haină până la genunchi, încinsă cu un brâu. Părul, strâns la spate în coc, era acoperit cu o broboadă.

Bărbați și femei geto-daci

? Urmărește pe hartă hotarele Daciei pe timpul lui Burebista.

? Prin ce se aseamănă portul geto-dacilor cu cel popular românesc? Discutați în perechi și formulați o concluzie.

ȘTIU

1. Cum se numeau cei mai vechi locuitori ai teritoriului țării noastre?
2. Din ce neam fac parte geto-dacii?

ȘTIU SĂ FAC

3. Descrie ocupațiile principale ale geto-dacilor. Ce produceau și care era destinația acestor produse?

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

4. Imaginează-ți că ești regele Burebista care a creat statul Dacia. Formulează un mesaj (3-5 enunțuri) pentru urmași astfel ca să fie apreciat de oameni peste secole.

AMINTEȘTE-ȚI

- Cine au fost geto-dacii?
- Cine a fost regele unificator al geto-dacilor?

Decebal,
regele dacilor
între anii
87 și 106 d.Hr.

Traian,
împăratul
romanilor
între anii
98 și 117 d.Hr.

DICȚIONAR ISTORIC

Romanizare – amestec al obiceiurilor, tradițiilor, limbii romanilor cu cele ale popoarelor cucerite.

Provincie romană – teritoriu cucerit de romani și supus legilor lor.

Istoria-i nemurire...

Cezar Bolliac, poet român

Decebal în confruntare cu Traian

După moartea lui Burebista, statul geto-dacilor s-a dezbinat în mai multe regate. **Decebal** este regele care i-a unit din nou pe daci într-un singur stat. El s-a dovedit a fi un conducător înțelept, deosebit de viteaz, iscusit și priceput în arta militară. Pe parcurs a dezvoltat statul, a construit cetăți, a format o armată puternică.

Deși era un stat puternic, Dacia nu a putut să reziste în fața Imperiului Roman (un stat imens), condus de împăratul **Traian**. Romanii erau hotărâți să devină stăpâni pe bogățiile Daciei. Împăratul romanilor a purtat două mari războaie cu regele Decebal (în anii 101–102 și 105–106 d.Hr.). Oștile lui Decebal cu mult eroism au opus rezistență. Însă oștirile romane, fiind mai numeroase și mai bine înarmate, au reușit să cucerească Dacia (în anul 106 d.Hr.).

Romanizarea dacilor

După ocuparea Daciei, romanii au introdus legile și obiceiurile lor, transformând-o în **provincie romană**.

Din acest moment, trăind și muncind împreună, dacii și romanii au preluat unii de la alții limba vorbită, tradițiile, religia, îndeletnicirile etc. Astfel dacii au fost romanizați. Treptat se formează un nou popor – **daco-romanii**, strămoșii direcți ai **românilor**, și o nouă limbă – **limba română**.

NOTA BENE

Decebal a fost un rege puternic, înțelept și un mare patriot.

Procesul de romanizare a Daciei a stat la baza formării treptate a poporului român și a limbii române.

Columna lui Traian – monument înălțat la Roma în cinstea victoriei romanilor asupra Daciei.

În una dintre luptele cu romanii, Decebal a recurs la un vicleșug. Din ordinul lui au fost tăiați copacii dintr-o pădure, lăsându-li-se trunchiurile de înălțimea unui om. Apoi aceste trunchiuri au fost îmbrăcate în haine ostășești. Romanii au crezut că în fața lor se află o mare armată a dacilor și s-au retras.

SECRETELE ISTORIEI

Dacia era o țară bogată, căci aici trăia un popor harnic. Pe când romanii atacau Dacia, Decebal, dorind să ascundă comorile țării, a poruncit ca acestea să fie îngropate într-un loc tăinuit. Astfel, a fost abătută apa unui râu, săpată pe fundul lui o groapă, fiind puse acolo comorile.

După ce groapa era acoperită cu pietre și pământ, apa râului a fost lăsată să curgă în albia firească. Dar s-a găsit un trădător care a divulgat secretul lui Decebal. Astfel, romanii au scos comorile de la fundul râului și le-au dus la Roma. Acolo, de mare bucurie, cu această ocazie, s-au organizat serbări ce au ținut o sută de zile.

Despre ce ne vorbesc șireteniile la care recurg dacii?

SCENE ALE ISTORIEI

În cinstea victoriei lui Traian asupra Daciei, la Roma (în anul 113 d.Hr.) a fost înălțat un monument grandios, numit **Columna lui Traian** (o coloană din marmură de aproape 40 de metri). Pe columnă sunt sculptate chipuri de ostași romani și daci. Astfel, se evocă scene mărețe din timpul celor două războaie daco-romane, în care romanii au devenit învingători.

Ce importanță istorică are Columna lui Traian? Selectează din surse suplimentare informații despre acest monument.

ȘTIU

1. Cine a fost Decebal? Dar Traian?
2. De ce romanii doreau să cucerească Dacia?
3. Cum a fost romanizată Dacia?

ȘTIU SĂ FAC

4. Compară-i pe cei doi conducători ai Daciei: Burebista și Decebal.
5. Alcătuieste enunțuri folosind termenii: *romanitate, popor, limbă*.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Comentează afirmația poetului Mihai Eminescu despre originea românilor: *De la Roma venim, din Dacia traiană*.
7. Argumentează de ce Columna lui Traian este o mărturie a trecutului.

Întemeierea Țării Moldovei. Bogdan I

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce înțelegi prin noțiunea *domnitor*?

Bogdan I,
întemeietor
al Țării
Moldovei
(anii
de domnie
1359–1367)

Biserica lui Bogdan I din Rădăuți

DICȚIONAR ISTORIC

Invazie – năvălire a unei armate inamice într-o țară; cucerire.

Domnitor – titlu purtat de conducătorii țărilor române; voievod.

Iubirea de moșie e un zid.
Mihai Eminescu

Primele formațiuni statale medievale românești

Timp de peste o mie de ani, locuitorii vechii Dacii au rezistat numeroaselor invazii ale vecinilor, care îi atacau din toate direcțiile. Pentru a ține piept acestor cuceriri, la început strămoșii s-au organizat în țări mici, numite *voievodate*.

Astfel, s-au format Transilvania, Țara Românească (sau Muntenia) și Țara Moldovei, la început dependente de unguri. În anul 1330, Țara Românească, sub conducerea domnitorului Basarab I și-a dobândit independența.

Întemeierea Țării Moldovei

Pe teritoriul Țării Moldovei au existat voievodate de-a lungul râurilor Siret, Moldova și Prut, care țineau piept invaziilor tătare. De peste munții Carpați, din Maramureș, a venit în ajutorul băștinașilor voievodul **Dragoș I** cu armata sa. El i-a alungat pe cuceritorii tătari și a întemeiat Țara Moldovei, care a rămas un timp sub ascultarea regelui Ungariei.

Unul dintre urmașii lui Dragoș I, domnitorul Bogdan I (numit și *Întemeietorul*) a reușit să elibereze în anul 1359 țara de unguri și să obțină independența Țării Moldovei. Statul se întindea de la munții Carpați până la Nistru și Marea Neagră. Prima capitală a fost **Baia**, localitate la poalele Carpaților, întemeiată de Bogdan I.

NOTA BENE

Voievozii maramureșeni *Dragoș I* și *Bogdan I* în Țara Moldovei și *Basarab I* în Țara Românească au pus bazele statelor românești. Ei au fost conducători viteji și au luptat pentru ca țările române să devină independente.

Dragoș-Vodă la vânătoria zimbrului.
Pictură de Constantin Lecca

SCENE ALE ISTORIEI

„Umblând păstorii de la Ardeal, ce se cheamă Maramureș, în munți cu dobitoacele, au dat de o fiară care se cheamă bour. Și după ce au gonit-o prin munți cu dulăii, au scos-o la șes. Acolo, fiind și fiara obosită, au ucis-o la locul unde se cheamă acum Boureni. Și pețtea țării cap de bour se însemnează. Iar apoi i-au zis Moldova după numele cățelei care a gonit fiara.”

(Grigore Ureche)

? Află o altă legendă despre numele Moldova.

ȘTIU

1. Cine au fost întemeietorii Țării Românești și Țării Moldovei?
2. Când a devenit independentă Țara Moldovei?

ȘTIU SĂ FAC

3. Explică procesul de formare a Țării Moldovei.
4. Utilizează termenul *domnitor* în alcătuirea unui enunț cu caracter istoric.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Realizează o comunicare despre întemeierea Țării Moldovei. Relatează câteva calități ale voievozilor întemeietori. Care dintre aceste calități le observi la oamenii din jur? Ce calități ai dori să și le dezvolți?

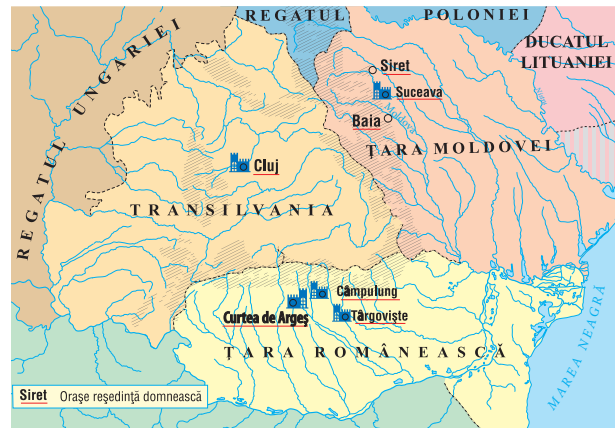
SECRETELE ISTORIEI

? Descrie stema de mai jos. Ce vietate este prezentată în ea? Care este semnificația ei?

Stema Țării Moldovei

- Dragoș-Vodă a ales drept loc de capitală a Țării Moldovei orașul Baia, localitate situată pe râul Moldova, afluent al Siretului.

Harta țărilor române în secolul al XIV-lea

? Localizează pe hartă hotarul Transilvaniei, Țării Românești și al Țării Moldovei în secolul al XIV-lea.

Indică pe hartă prima capitală a Țării Moldovei.

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce semnifică cuvântul „întemeietor”?
- Care sunt funcțiile unui conducător al țării?

Alexandru cel Bun, domn al Țării Moldovei (anii de domnie 1400–1432). Frescă de la mănăstirea Neamț

Statuia lui Alexandru cel Bun din Iași

DICȚIONAR ISTORIC

Strateg – comandant de oști, cunoscător al strategiei.

Diplomat – persoană care știe să mențină relații bune cu vecinii.

Într-o țară cu un trecut așa de glorios, cum să nu-ți ridici fruntea, ca și falnicii strămoși de odinioară.

Alexandru Vlahuță, scriitor român

Extinderea puterilor medievale

În secolul al XIV-lea statele din Europa își consolidau tot mai mult pozițiile. Unele au cunoscut o dezvoltare intensă, în special a prosperat economia și cultura.

Unele state își extindeau teritoriile prin intermediul războaielor. Astfel, Imperiul Otoman devenea un pericol pentru mai multe țări europene, inclusiv pentru țările române. În Țara Românească domnitorul **Mircea cel Bătrân** (1386–1418) a reușit să învingă armata numeroasă a sultanului turc Baiazid.

Alexandru cel Bun, strateg și diplomat vestit

Alexandru cel Bun este primul mare domnitor al Țării Moldovei. Lunga sa domnie de peste 30 de ani a corespuns unei perioade de pace și de prosperitate a țării. A apărut-o pe cale diplomatică, dar a știut s-o protejeze și cu armele. În anul 1420 are loc primul atac al hotarelor țării din partea Imperiului Otoman. Luptele s-au dat în sudul țării, în preajma cetății Chilia și a Cetății Albe, în care moldovenii au repurtat victoria totală.

Bun gospodar, domnitorul a dezvoltat economia și cultura țării. În perioada domniei lui Alexandru cel Bun s-a dezvoltat și comerțul. Au apărut noi orașe-târguri, printre care și Iașiul (1408). El a determinat hotarele țării ce se întindeau de la munții Carpați până la Nistru și Marea Neagră.

NOTA BENE

Domnitorul *Alexandru cel Bun*, prin înțelepciunea sa, a menținut independența Țării Moldovei față de statele vecine, în special de Imperiul Otoman.

Domnitorul Alexandru cel Bun a susținut negustorii și meseriașii pentru prosperarea Țării Moldovei.

SCENE ALE ISTORIEI

Monedă comemorativă „600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Alexandru cel Bun” (în circulație din anul 2000). Sursa: Banca Națională a Moldovei

SECRETELE ISTORIEI

- În atelierul care a ființat la mănăstirea Bistrița încă din timpul domniei lui Alexandru cel Bun, s-au lucrat în fir de aur și argint mai multe broderii și veșminte bisericesti de mare valoare.
- O piesă ce reține atenția de la intrarea în mănăstirea Bistrița este marele clopot dăruit de Ștefan cel Mare în anul 1494, cu o greutate de aproximativ 800 kg, împodobit cu frumoasa stemă a Țării Moldovei.

Mănăstirea Bistrița, ctitorie a lui Alexandru cel Bun (construită, aproximativ, în anul 1407)

ȘTIU

1. Câți ani a domnit Alexandru cel Bun?
2. Ce calități deosebite avea domnitorul Țării Moldovei?

ȘTIU SĂ FAC

3. Explică de ce domnitorul Țării Moldovei era supranumit *Alexandru cel Bun*.
4. Localizează pe harta de la tema precedentă statele vecine cu Țara Moldovei.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Dacă ar fi să alegi între puterea spadei și cea a cuvântului, pe care dintre ele ai alege? Formulează un argument. Dacă cel al colegilor diferă de al tău, cum îl vei susține în fața lor?

Domnia lui Ștefan cel Mare

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce cunoști despre Ștefan cel Mare?

Ștefan cel Mare și Sfânt, domn al Țării Moldovei (anii de domnie 1457–1504)

„...Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor...”

(Cuvintele lui Ștefan cel Mare în drama *Apus de soare*, de Barbu Delavrancea)

DICȚIONAR ISTORIC

Sfat domnesc – adunare alcătuită din reprezentanții marilor boieri, care participau la conducerea țării.

Vistierie – locul unde se adunau veniturile țării și ale domnitorului.

*Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare.
Seamăn pe lume nu are,
Decât numai mândrul soare...*
Cântec popular

Conducătorul iscusit

Ștefan cel Mare, nepot al lui Alexandru cel Bun, a venit în scaunul domniei la doar 20 de ani. Îndată ce a urcat pe tron, a făcut să sporească autoritatea domnitorului și încrederea supușilor săi. A reorganizat **Sfatul domnesc**. A încurajat țăranii să cultive pământul și să crească vite. A făcut ca orașele să devină mari centre de comerț. A organizat construcția de noi drumuri și a susținut negustorii. Pe timpul lui, vistieria statului a devenit tot mai bogată.

Apărătorul țării

Domnitorul știa că datoria cea dintâi este să-și apere țara. Marile puteri vecine (Imperiul Otoman, Regatul Poloniei, Regatul Ungariei) râvneau să-și supună Țara Moldovei. De aceea tânărul domn formează o oaste puternică, reconstruiește cetățile de la hotar.

Ștefan cel Mare nu era dornic de războaie, încheia tratate de pace, alianțe cu vecinii. Recurgea la arme când căile pașnice nu erau de folos. A purtat 36 de lupte de apărare, dintre care 34 le-a câștigat. Oastea lui Ștefan cel Mare a învins oștiri pe care nu le mai învinsese nimeni până atunci. Cea mai renumită victorie a lui a fost în anul 1475 la **Vaslui** (în bătălia de la Podul Înalt).

NOTA BENE

Ștefan cel Mare a domnit 47 de ani cu multă înțelepciune și bărbăție. Niciodată Țara Moldovei, care se întindea de la munții Carpați până la apele Nistrului și Mării Negre, n-a fost mai bogată și mai respectată de străini ca în anii lui de domnie.

SCENE ALE ISTORIEI

„Printre locurile care îi erau plăcute lui Ștefan cel Mare, pentru a-și petrece o parte din vară, se afla și mănăstirea ctitorită de un moș al lui, pe nume Chiprian Mușat.

Odată Ștefan-Vodă, urmărind o căprioară, a reușit s-o prindă vie în tufăriile unei vizuini. S-au minunat cu toții de dibăcia domnitorului, dar, mai ales, de mândrețea căprioarei... Nimeni nu mai văzuse până atunci o asemenea minunăție... Întorcându-se la mănăstire cu vietea prinsă, Ștefan a dat-o spre îngrijire unui țăran de încredere, Panuș. Treptat lăcașului Chi-priana oamenii au început a-i zice *Căpriana*.”

(Fragment dintr-o legendă populară)

Mănăstirea Căpriana, situată în codri, în apropiere de orașul Strășeni

? Explică de ce mănăstirea Căpriana este vizitată de mulți turiști locali și străini.

ȘTIU

1. Relatează despre Ștefan cel Mare ca domnitor iscusit.
2. Ce a făcut marele domnitor ca să-și apere țara?

ȘTIU SĂ FAC

3. Argumentează calitățile lui Ștefan cel Mare: bun gospodar, viteaz, neîntrecut meșter în războai, iubitor de țară și de libertate, bun creștin.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

4. Însenați în clasă poezia *Muma lui Ștefan cel Mare* de D. Bolintineanu, utilizând abilități de la alte discipline școlare. Analizați ce ar trebui să luați în considerare pentru pregătirea scenetei.

SECRETELE ISTORIEI

- „Ștefan-Vodă a fost un domn despre a cărui istețime și vitejie s-a dus vestea, cum se zice: peste nouă țări și nouă mări... Așa era Ștefan-Vodă, cine vrea să știe: înțelept, isteț, inimos și viteaz cum n-a mai fost altul pe timpul lui, de-ai fi umblat să cauți lumea lungiș și curmeziș.”

(Fragment din povestirea *Ștefan-Vodă și turcii*)

Explică de ce chipul lui Ștefan cel Mare este reprezentat în diferite opere de artă și în creații folclorice.

Mănăstirea Putna, prima ctitorie a lui Ștefan cel Mare și Sfânt (construită în anul 1469) – locul de odihnă veșnică a marelui domnitor al Țării Moldovei

Întâiul unificator de țară: Mihai Viteazul

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce sens are cuvântul „unire”?
- De ce este nevoie să fim uniți?

Mihai Viteazul, întâiul unificator al țărilor române (anii de domnie 1595–1601)

„Niciun român n-a mai putut gândi unirea fără uriașa lui personalitate.”

(Nicolae Iorga)

DICTIONAR ISTORIC

Sigiliu – ștampilă care se aplica pe documentele emise de curtea domnească.

Unificare – a face un întreg din mai multe părți.

*O viață avem ...și-o cinste!
Deșteptați-vă că am dormit destul!*
Mihai Viteazul

Mihai-Vodă, domnitorul neînfricat

Când domnitorul Mihai a urcat pe tronul Țării Românești, sultanul turc a hotărât să transforme țărilor române în provincii ale Imperiului Otoman. Oștirile turcești au trecut Dunărea și înaintau în Țara Românească. Dar armatele domnitorului au opus rezistență și i-au învins pe otomani la Călugăreni (anul 1595). În această luptă marele domnitor a demonstrat calități deosebite și a fost supranumit **Mihai Viteazul**.

Unirea țărilor române

Mihai Viteazul înțelegea că înlăturarea pericolului otoman putea fi realizată doar prin unirea țărilor române într-un stat puternic.

În anul **1599**, domnul muntean înfrânge armata principelui transilvănean Andrei Bathory și unește Transilvania cu Țara Românească. La Alba-Iulia, Mihai Viteazul a fost întâlnit de români cu mare triumf.

Apoi, la începutul anului **1600**, oastea lui Mihai Viteazul trece Carpații și intră în Țara Moldovei. Domnitorul Ieremia Movilă, ostil față de planurile domnitorului muntean, fuge din țară. Mihai Viteazul devine stăpân și peste Țara Moldovei.

Astfel a fost realizată, pentru prima dată în istorie, **unirea tuturor românilor** într-un singur stat. Unirea nu a durat mult timp, dar a creat condiții pentru consolidarea neamului românesc.

NOTA BENE

Mihai Viteazul a intrat în istorie ca întâiul unificator al românilor într-un singur stat pe teritoriul fostei Dacii.

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia, 1599.
Pictură de Constantin Lecca

SCENE ALE ISTORIEI

„...Plecai inimos să-l întâlnesc (pe Sinan) cu acei puțini oameni ce-i aveam. Și, când ajunsei la Călugăreni, aflai că toți sunt gata de luptă. Deci eu, chemând numele lui Dumnezeu, mă încăierai cu ei într-o bătălie, în așa fel că ținu toată ziua, unde făcui mare pagubă turcilor, spre rușinea lui Sinan-Pașa. În lupta aceea însuși Sinan-Pașa se prăvăli de pe cal într-o mlaștină foarte întinsă, de unde cu mare greutate fu scos...”

(Mihai Viteazul despre bătălia de la Călugăreni)

? Explică de ce Mihai a fost supranumit „Viteazul”.

SECRETELE ISTORIEI

- Sigiliul lui Mihai Viteazul cuprindea trei simboluri: vulturul Țării Românești, capul de bour al Țării Moldovei, leii Transilvaniei și inscripția: „Io, Mihai Voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.

Sigiliul domnitorului Mihai Viteazul

? Analizează sigiliul domnitorului Mihai Viteazul și explică semnificația simbolurilor.

Izgonirea turcilor la Călugăreni, 1595.
Pictură de Theodor Aman

ȘTIU

1. Cine a fost Mihai Viteazul?
2. În ce constă fapta istorică a lui Mihai Viteazul?
3. Ce teritorii a unit Mihai Viteazul?

ȘTIU SĂ FAC

4. Identifică sinonimele și antonimele cuvântului „unire”.
5. Compară calitățile care ilustrează personalitatea lui Mihai Viteazul cu ale altor domnitori ai țărilor române.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Realizați, în grup, un portret al domnitorului Mihai Viteazul. Includeți date biografice, calități de personalitate și acțiuni întreprinse. Discutați despre elementele constituente ale unui asemenea produs.

Alexandru Ioan Cuza, domnul Unirii

AMINTEȘTE-ȚI

- Cine dintre domnitori este numit „întâiul unificator al românilor”?
- Ce calități morale trebuie să posede un conducător de țară?

Alexandru Ioan Cuza, domnitor între anii 1859 și 1866, unificatorul țărilor române

DICȚIONAR ISTORIC

Reformă – schimbare radicală într-un anumit domeniu.

Principat – nume purtat de Țara Românească și Moldova înainte de unirea din 1859.

În toată domnia mea, voi priveghea la respectarea legilor pentru... binele și fericirea nației române.

Alexandru Ioan Cuza

Domnitorul Unirii românilor

Unirea Moldovei și a Țării Românești a fost realizată de **Alexandru Ioan Cuza** în anul **1859**. Înainte de aceasta, au fost convocate adunări cu reprezentanții poporului: țărani, boieri, orășeni, oameni de cultură, pedagogi, slujitori ai bisericii. Reprezentanții adunărilor și-au exprimat dorința de unire a țărilor române într-un singur stat.

Astfel, susținuți de popor, oamenii politici l-au ales pe Alexandru Ioan Cuza domnitor mai întâi al Țării Moldovei (5 ianuarie 1859), apoi al Țării Românești (24 ianuarie 1859). În acest fel, s-a împlinit **Unirea țărilor române** într-un singur stat, numit inițial **Principatele Unite**, iar din 1862 – **România**.

Domnitorul reformator

Cuza-Vodă a fost o personalitate înțeleaptă. Pentru a dezvolta statul, domnul a împlinit un șir de **reforme**. În urma reformei agrare, țărani au primit pământ. Reforma învățământului a asigurat instruirea primară obligatorie și gratuită pentru toți copiii. La Iași și București au fost deschise primele universități.

În realizarea Unirii țărilor române, Alexandru Ioan Cuza a fost susținut de oamenii simpli, dar și de personalități celebre. Printre ei au fost marii cărturari și patrioți ai neamului *Mihail Kogălniceanu* și *Vasile Alecsandri*.

NOTA BENE

Mihai Viteazul a avut un urmaș devotat ideii Unirii – *Alexandru Ioan Cuza*. În anii de domnie, el a realizat Unirea românilor într-un singur stat – România.

Proclamarea Unirii, 1859. Pictură de Theodor Aman

SECRETELE ISTORIEI

- O bună parte a Țării Moldovei, numită Basarabia, nu se regăsea în noul stat unit, deoarece se afla în componența Imperiului Rus din anul 1812.
- Pe timpul domniei lui Cuza-Vodă, orașul București a fost proclamat capitala României.
- Reforma învățământului, promovată de Alexandru Ioan Cuza, a introdus în școală alfabetul latin.

Prin ce s-a remarcat Alexandru Ioan Cuza? De ce domnitorul a acordat o atenție atât de mare învățământului?

SCENE ALE ISTORIEI

„Noul domnitor, cu fața sa plăcută, aspectul său tineresc, expresia calmă și hotărâtă a chipului său, încânta mulțimea care îl privea sărbătorește și se îmbulzea în urma sa.

Colonelul Cuza are una dintre calitățile cele mai rare și în consecință cea mai prețioasă, sinceritatea. Am găsit la el, de asemenea, bunul-simț și modestia...”

(Béclard, consul francez la București, 1859)

Ce calități fizice și morale ale lui Al. Ioan Cuza a remarcat consulul francez?

Harta României, anul 1859

ȘTIU

1. Când și cum a fost realizată unirea celor două țări române?
2. Ce reforme a înfăptuit Alexandru Ioan Cuza?

ȘTIU SĂ FAC

3. În baza imaginilor și a textelor, realizează portretul istoric al domnitorului Alexandru Ioan Cuza.
4. Localizează pe hartă teritoriul României în anul 1859.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Realizează, împreună cu colegii, un poster care să reflecte evenimentul Unirii de la 1859. Discutați ce veți include (texte, imagini, hărți, concluzii etc.). Care va fi implicarea ta în realizarea activității (organizare, prezentare, apreciere)?

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce cunoști despre Unirea românilor din anii 1600 și 1859?

Ion Incuț,
om politic
(1884–1940)

Constantin Stere,
om politic, scriitor,
jurist, savant
(1865–1936)

Pan Halippa,
om politic, scriitor, publicist
(1883–1979)

DICȚIONAR ISTORIC

Imperiu – stat care include mai multe teritorii ocupate.

Naționalitate – comunitate de oameni cu limbă și cultură comune.

Act – document eliberat de o autoritate, prin care se confirmă un fapt.

*Unirea izvorăște din puterea
de viață a poporului român.*

Ion C. Brătianu, om politic român

Întregirea neamului românesc

Teritoriul dintre Prut și Nistru, o parte bună din Țara Moldovei, s-a aflat peste o sută de ani în componența Imperiului Rus (1812–1918), fiind numit **Basarabia**. În anul 1918, reprezentanții aleși ai poporului au decis unirea Basarabiei cu întreg neamul românesc.

Actul Unirii a fost votat la **27 martie 1918** la Chișinău. În același an s-au unit cu România Bucovina (28 noiembrie) și Transilvania (1 decembrie).

Astfel, întreg poporul român a fost cuprins în granițele unui singur stat – **România**.

Sfatul Țării – votant al Unirii

Sfatul Țării era numit Parlamentul (organul legislativ) al Basarabiei. El întrunea reprezentanți ai tuturor naționalităților din acest teritoriu. Aici se discutau diverse probleme politice, economice și sociale. La 27 martie 1918, majoritatea deputaților din Sfatul Țării au votat unirea Basarabiei cu România și au semnat *Actul Unirii*.

Printre patrioții neamului din fruntea Sfatului Țării erau oameni de înaltă cultură: **Ion Incuț**, **Pan Halippa**, **Constantin Stere** ș.a. Ei au jucat un rol important în realizarea Marii Uniri și în schimbarea destinului înaintașilor noștri.

NOTA BENE

Unirea tuturor teritoriilor naționale românești într-un stat unitar, România, s-a realizat în anul 1918. Unirea a fost un act de primă importanță pentru istoria neamului românesc.

Clădirea Sfatului Țării de la Chișinău, în care a fost votat Actul Unirii de la 27 martie 1918.

SCENE ALE ISTORIEI

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Basarabia, în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră, ruptă de Rusia acum o sută de ani și mai bine din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România.”

(Din *Declarația de Unire a Basarabiei cu România*, 1918)

? Cum înțelegi noțiunile: „drept istoric”, „drept de neam”?

SECRETELE ISTORIEI

- Primul președinte al Sfatului Țării a fost ales **Ion Inculeț**, născut în satul Răzeni (astăzi raionul Ialoveni).
- **Constantin Stere** a fost unul dintre președinții Sfatului Țării și este de origine din satul Cerepcău (azi raionul Florești).

Hora Unirii

(fragment)

Unde-i unul nu-i putere
La nevoi și la durere,
Unde-s doi puterea crește
Și dușmanul nu sporește.

(Vasile Alecsandri)

? Explică semnificația versurilor din *Hora Unirii* de Vasile Alecsandri.

Membrii Sfatului Țării care au votat Marea Unire de la 1918.

ȘTIU

1. Ce teritorii s-au unit cu România în anul 1918?
2. Ce rol au avut Ion Inculeț, Pan Halippa, Constantin Stere în procesul Unirii?

ȘTIU SĂ FAC

3. Compară procesul Unirii din 1859 cu cel din 1918.
4. Explică de ce este necesar un „Sfat al Țării”. Ce probleme ar trebui să discute membrii lui?

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Realizează o comunicare scurtă cu genericul: „Puterea este în unire”. Scrie trei argumente prin care vei demonstra că într-o clasă unită lucrurile merg mai bine și succesele elevilor ar putea să fie mai mari.

Republica Moldova, stat independent și democratic

AMINTEȘTE-ȚI

- Când s-a format statul independent Țara Moldovei?

Marea Adunare Națională de la 27 august 1991. Fotografie de Mihai Potârniche

DICȚIONAR ISTORIC

Independență – situație a unui stat, a unui popor care se bucură de dreptul de a fi liber în rezolvarea problemelor sale interne și externe.

Constituție – legea de bază a unui stat.

Republică – formă de conducere a unui stat, în care organele supreme ale puterii sunt alese pe un termen determinat.

Independența este suma vieții noastre istorice.
Mihai Eminescu

Republica Moldova independentă

Basarabia s-a aflat în componența României timp de 22 de ani. În anul 1940, în baza unei înțelegeri secrete încheiate între Germania și Uniunea Sovietică, Basarabia este ocupată de Armata Roșie și devine parte componentă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS).

În anul 1991 are loc destrămarea URSS în mai multe state naționale. Astfel, în ziua de **27 august 1991** Moldova și-a declarat **independența**. Această zi este considerată **Ziua Națională a Republicii Moldova**.

Republica Moldova – stat democratic

După declararea independenței, în țara noastră renaște tradițiile naționale în multe domenii ale vieții (cultură, educație etc.). Economia devine liberă. Sunt respectate drepturile cetățenilor. Societatea a devenit democratică.

La 29 iulie 1994, Parlamentul a adoptat **Constituția Republicii Moldova** (legea supremă a țării). A fost consfințit **Drapelul de Stat (Tricolorul)** și **Stema de Stat**. S-a votat **Imnul de Stat** al țării: „Limba noastră”, pe versurile lui Alexe Mateevici și muzica lui Alexandru Cristea.

În Constituție se regăsesc drepturile, libertățile și îndatoririle de bază ale cetățenilor. Toți cetățenii au datoria să respecte legile și simbolurile statului nostru.

NOTA BENE

Republica Moldova și-a dobândit independența la 27 august 1991. Principalele obiective ale statului nostru sunt bunăstarea cetățenilor și construirea unei societăți democratice, în care legile au prioritate.

Drapelul și Stema, simbolurile statului Republicii Moldova

SCENE ALE ISTORIEI

„Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fâșia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală, având în partea superioară cromatica roșie, în cea inferioară albastră, încoronat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze.”

(Din Art.12 al Constituției Republicii Moldova)

? Ce simbolizează Drapelul și Stema Republicii Moldova?

SECRETELE ISTORIEI

- La **27 august 1989**, Marea Adunare Națională (la care au participat peste 750 000 de oameni) cere declararea limbii române ca limbă de stat și trecerea la grafia latină.
- Ziua de **31 august** este declarată sărbătoare națională cu denumirea „Limba Noastră cea Română” și se sărbătorește din 1990 în fiecare an.

Ce importanță are pentru fiecare cetățean cunoașterea limbii materne?

Ziua Tricolorului (Drapelul de Stat al Republicii Moldova) este sărbătorită la 27 aprilie.

Propune o discuție de grup despre simbolurile țării și necesitatea respectării lor de toți cetățenii statului.

ȘTIU

1. Când și-a declarat independența Republica Moldova?
2. Care sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova?

ȘTIU SĂ FAC

3. Selectează informații și imagini de pe Internet despre viața oamenilor din Republica Moldova.
4. Învăță și recită două strofe din poezia *Limba noastră* de Alexe Mateevici.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Alcătuieste, împreună cu un coleg, o carte de vizită a Republicii Moldova. Utilizați informații despre obiceiuri, locuri pitorești, monumente. Cum vă imaginați să o prezentați în cadrul decadei „Descopăr Moldova”?

Europa, uniune a națiunilor libere

AMINTEȘTE-ȚI

- Pe ce continent este situată Republica Moldova?
- Care state sunt vecine cu Republica Moldova?

Drapelele Uniunii Europene

Sediul Parlamentului European de la Strasbourg

DICȚIONAR ISTORIC

Comunitate – colectivitate umană cu norme și interese de viață comune, constituită istoric într-un spațiu unic.

Democrație – formă de organizare a societății, unde puterea aparține popoului.

*Nimeni nu poate trăi fără prieteni,
chiar dacă stăpânește toate bunurile lumii.*
Aristotel, filosof grec

Întemeierea Uniunii Europene

Europa cuprinde aproape 50 de țări, în care locuiesc peste o sută de popoare.

În anul 1951, în ziua de 9 mai mai multe țări europene și-au manifestat dorința de a trăi într-o comunitate de state, în care să domnească pacea și buna înțelegere. Astfel a fost întemeiată **Uniunea Europeană (UE)**, formată la început din 6 state.

La **9 mai** a fost declarată **Ziua Europei** pașnice. În această zi în toate țările europene sunt organizate manifestări culturale și științifice.

Simbolurile Uniunii Europene

Uniunea Europeană are două instituții importante: **Comisia Europeană** și **Parlamentul European**. **Drapelul european** are un fundal de culoare albastră – simbol al armoniei. Pe drapel sunt repartizate într-un cerc 12 stele auri, precum orele de pe cadranul unui ceas. **Imnul european** este *Odă bucuriei*, de compozitorul Ludwig van Beethoven pe versurile lui Friedrich von Schiller. **Deviza** Uniunii Europene este *Unitate prin diversitate*.

Republica Moldova tinde să se integreze în marea familie a Uniunii Europene, alături de alte 27 de state democratice.

NOTA BENE

Uniunea Europeană este o comunitate de state europene. Ea este bazată pe respectarea libertății și a felului de a fi al tuturor popoarelor. UE are drept scop dezvoltarea prin cooperare și ajutor reciproc a tuturor statelor din comunitate.

Unitate prin diversitate. Desen realizat la un concurs de Ziua Europei.

SCENE ALE ISTORIEI

Țările Uniunii Europene au adoptat hotărârea de a crea un Imn al Europei unite în baza *Odeii bucuriei* din Simfonia a 9-a a genialului compozitor german Ludwig van Beethoven. Versurile imnului aparțin poetului german Friedrich von Schiller:

„Slavă ție, stea curată,
Voie bună pe pământ,
Astăzi te simțim aproape,
Sol din rai ca soare sfânt.
Vraja ta aduce iarăși
Pe popor lângă popor.
Toți pe lume frați noi suntem
Când apari ușoară-n zbor”.

? Comentează conținutul fragmentului în versuri. Cine crezi că este „steaua curată”?

SECRETELE ISTORIEI

- Sediul Parlamentului European se află la Strasbourg, un oraș din Franța.
- În anul 2002, Uniunea Europeană și-a ales deviza *Unitate prin diversitate* la propunerea tinerilor europeni.
- De la 1 ianuarie 2002 a fost adoptată o monedă unică pentru spațiul european, denumită *euro* și exprimată prin simbolul €.
- Uniunea Europeană a decretat *o zi europeană a școlilor*, în care acordă premii celor mai bune texte și desene create de copii pe o temă stabilită din timp.

? De ce Uniunea Europeană premiază copiii harnici și talentați?

Sala de ședințe a Parlamentului European

ȘTIU

1. Ce este Uniunea Europeană?
2. Care sunt simbolurile Uniunii Europene?
3. Ce semnificație are deviza Uniunii Europene: *Unitate prin diversitate*?

ȘTIU SĂ FAC

4. Alcătuiește propoziții cu termenii: *Europa, comunitate, democrație, integrare*.
- Meditează ce informații poți folosi din cadrul altor discipline studiate.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Imaginează-ți că poți călători în una dintre țările europene. Pe care dintre ele ai alege-o? De ce? Alcătuiește o carte de vizită a țării date pe care o poți prezenta de Ziua Europei.

Decebal, regele dacilor

Ștefan cel Mare la sfat cu boierii.
Reconstituire (Muzeul de Istorie din Suceava)

Studiem arborele genealogic al neamului.
O secvență de la lecție

RECAPITULARE

- În istoria milenară marile evenimente au fost opera întregului popor. În perioadele grele, când independența statului și libertatea lui au fost grav lovite, poporul a avut puterea să reziste și să spere la un destin mai bun. Doar speranța spre bine, unitatea și munca oamenilor au asigurat țării prosperitate și prestigiu internațional.
- Istoria neamului nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea faptelor personalităților remarcabile. În istoria neamului nostru există nume de mari personalități precum: Burebista, Decebal, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Dimitrie Cantemir, Alexandru Ioan Cuza, Mihai Eminescu, Pan Halippa ș.a. Prin activitatea lor, ei au influențat asupra desfășurării evenimentelor istorice, asupra destinului țării noastre.

- ?** Ce știi despre personajele din imaginile alăturate? Ce calități ale domnitorilor Țării Moldovei ai cunoscut pe parcursul studierii temelor din acest capitol?

GÂNDIRE CRITICĂ

- De ce sunt actuale poveștile personalităților istorice care au activat cu mulți ani în urmă?
- Care sunt personalitățile ce-ți trezesc un sentiment de mândrie? De ce?
- Ce personalități din istoria noastră ai prefera să fie la conducerea statului de azi? Argumentează.

REFLECȚIE

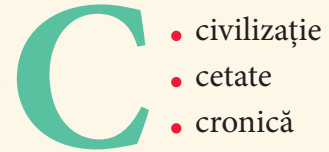
Comentează succint proverbele:

- Înțeleptul tace și face.
- Vorba dulce mult aduce.
- Înveți învățând pe alții.

Evaluare sumativă

LIMBAJUL ISTORIC

1. Alege la întâmplare o literă din alfabet și identifică (în baza exemplului alăturat) 3 termeni istorici care încep cu litera corespunzătoare. Explică prin cuvinte proprii acești termeni istorici.

TIMPUL ÎN ISTORIE

2. a) Selectează un an de pe linia timpului și descrie în 2-3 enunțuri evenimentul istoric.

b) Identifică din lista de state (*Rusia, Polonia, România, Ucraina, Italia*) vecinii Republicii Moldova. Localizează pe hartă (pag. 73) aceste state.

IZVOARELE ISTORICE

3. Analizează fragmentul și explică ce a dorit să ne comunice autorul prin exemplul cu papagalul.

„Se povestește că un străin oarecare a cumpărat acolo (în China) un papagal și a vrut să-l aducă în țara lui, dar papagalul, când a văzut că pleacă din China, i-a vorbit astfel: «Eu sunt pasăre chinezească, nu-mi place și nici nu se cade să mă înstrăinez» și a murit pe loc. Și acest fapt nu e fără însemnătate, căci nu numai chinezii își iubesc atât de mult patria lor..., dar nici păsările nu doresc să plece în altă împărăție.”

(Nicolae Milescu Spătaru, *Jurnal de călătorie în China*)

SITUAȚII ȘI FAPTE

4. Amintește-ți prin ce fapte s-au remarcat personalitățile neamului: Bogdan I, Alexandru cel Bun, Alexandru Ioan Cuza. Determină care sunt calitățile lor comune. Dar prin ce se deosebesc?

COMPORTEMENTE ȘI VALORI

5. Recunoaște personalitatea din imaginea alăturată. Alcătuiește 3-4 întrebări pe care imaginari le poți adresa acesteia, folosind următorii termeni: *istorie, stat, țară, mănăstire, Moldova*. Cum îți imaginezi o zi în cazul în care ai fi în rolul acestei personalități? Ce comportament vei demonstra în relațiile cu oamenii din jur? Utilizează abilități și de la alte discipline școlare.

EXTINDERE

6. Completează portofoliul clasei cu materiale din istoria personalităților despre care ai aflat în acest capitol. Portofoliul ar putea să conțină: texte istorice, legende, imagini, întrebări adresate imaginari personalităților, hărți etc.

BUCURIA LECTURII

Oastea Unirii

În primăvară, Mihai-Vodă a pornit cu oastea spre răsărit și a trecut munții Carpați ca fulgerul. Patrașcu, un băiat orfan din Țara Românească, se afla printre ostași. Într-un sat pe râul Oituz, unde armata făcea un scurt popas, Patrașcu a întâlnit un băiețandru de seama lui – Ștefăniță. Acesta păzea șase găște pe malul râului. Patrașcu i-a povestit lui Ștefăniță că armata lui Mihai-Vodă este *Oastea Unirii*.

– Cu ea mergem să unim Moldova la celelalte țări românești.

Băiețandrul moldovean s-a luminat la față:

– Adică noi, toți românii, să facem o țară mare?

– Da, o țară mare și liberă.

– Dacă fratele meu mai mare va dori să intre în Oastea Unirii, vom merge cu voi.

A dus găștele acasă, apoi, împreună cu fratele său, a pornit să ajungă oastea lui Mihai-Vodă, luând-o de-a dreptul peste dealuri. În drum au întâlnit și alți moldoveni care voiau să se alăture Oastei Unirii.

După Theodor Aman, *Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul*

Oastea lui Mihai Viteazul.

Pictură de Gheorghe Tattarescu

? Ce speranțe își puneau românii în Mihai Viteazul?

Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu la Mănăstirea Neamțului

Într-o toamnă, pe la apus de soare, în fața Mănăstirii Neamțului, s-au oprit doi bărbați îmbrăcați în straie ponosite. Apoi au mers de au cerut un loc de dormit și ceva de mâncare.

După ce au mâncat, călătorii s-au culcat să se odihnească, căci erau obosiți de drum. Abia ațipiră când au fost treziți de zgomote. Au ieșit să vadă ce se petrece. Erau boierii cu carete, veniți ca la petrecere. Odăile erau frumos luminate, împodobite cu covoare și amenajate cu canapele. La bucătărie – mirosuri de plăcinte și friptură.

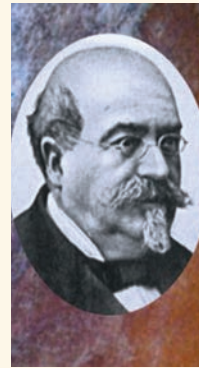
– Pe noi ne-au ospătat cu pâine uscată și cu ciorbă! zise Cuza.

– Asta-i partea poporului de rând: dacă am fi fost și noi cu straietele noastre, ne-ar fi întâlnit ca pe boieri, a adăugat Mihail Kogălniceanu.

– Trebuie făcută o lege!”

Se zice că aici, în chilia lor, nu s-a stins lumina toată noaptea, căci s-a alcătuit o lege prin care era confiscat pământul de la bogați și împărțit țăranilor săraci.

După Dumitru Ivănescu, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*

Mihail
Kogălniceanu

Alexandru Ioan Cuza

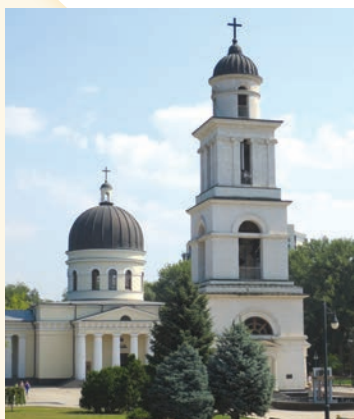
? Ce părere ai despre faptele marilor personalități?

III. Valori și tradiții în istorie

Temele din acest capitol te vor ajuta:

- să descrii vestigiile patrimoniului cultural al neamului;
- să prețuiești comorile pe care ți le-au lăsat străbunii drept moștenire;
- să explici necesitatea păstrării și promovării tradițiilor locale și naționale;
  - să analizezi viața de ieri și de azi a celor de-o vârstă cu tine;
- să întocmești un studiu de caz, un portofoliu;
- să realizezi înscenări teatralizate, expoziții fotografice, de desene etc.

Dimitrie Cantemir, cărturarul universal

AMINTEȘTE-ȚI

- Ești de acord cu afirmația lui Francis Bacon că „știința și puterea sunt unul și același lucru”? De ce?
- Formulează un argument despre importanța științei pentru progresul omenirii.

Dimitrie Cantemir, om de știință, scriitor, domnitor al Țării Moldovei (anii de domnie 1710–1711)

DICȚIONAR ISTORIC

Ostatic – persoană reținută drept garanție pentru îndeplinirea unor promisiuni, a unor obligații.

Alianță – înțelegere politică între două sau mai multe state pentru a întreprinde acțiuni de apărare sau ajutorare în comun.

Rege între filosofi și filosof între regi...
(din Diploma Academiei din Berlin)

Marele cărturar

Dimitrie Cantemir, fiul domnitorului Țării Moldovei Constantin Cantemir, a primit o educație aleasă. Din copilărie cunoștea latina și greaca, limbi ale științei, fiind instruit de învățători de seamă.

La 15 ani devine ostatic pe lângă curtea sultanului turc la Istanbul, mare centru de cultură. Dornic de cunoaștere, Dimitrie face studii în diferite domenii: filosofie, geografie, istorie, muzică. Învăță limbile arabă, persană, turcă, franceză, germană și italiană.

Cunoștințele sale temeinice le expune în mai multe lucrări, printre care și *Descrierea Moldovei*. Din această lucrare, cititorii, atât din țară, cât și de peste hotare, au putut afla despre munții, râurile și câmpiile Moldovei, despre istoria, limba și obiceiurile țării.

Prin lucrările sale din diferite domenii ale științei, Dimitrie Cantemir și-a câștigat faima de mare învățat.

Domnitor al Țării Moldovei

Cu toate că a trăit printre turci mai mult de 20 de ani, domnitorul dorea să-și vadă țara liberă de dependența otomană. Urmându-l la domnie pe tatăl său, în scurt timp Dimitrie face o alianță cu Petru I, țarul Rusiei, care prevedea lupta comună contra turcilor.

Însă oștile ruse și cele moldovenești sunt înfrânte în bătălia de la **Stănilești** (anul 1711). Dimitrie Cantemir este nevoit să se retragă în Rusia. Speranța domnitorului să se întoarcă în țară nu s-a mai realizat.

NOTA BENE

Domnitorul Țării Moldovei, *Dimitrie Cantemir*, a dezvoltat multe științe, devenind una dintre mințile luminate ale timpului său.

Actorul Mihai Volontir în rolul lui Dimitrie Cantemir (cadru din film, 1973)

SECRETELE ISTORIEI

- Dimitrie Cantemir a fost un bun muzician. Din unele melodii compuse de el s-a inspirat marele compozitor Wolfgang Amadeus Mozart.
  - Fiul său, Antioh Cantemir, a fost un mare om de cultură și celebru scriitor rus.
  - Despre Dimitrie Cantemir s-au scris cărți și s-au realizat filme. Unul dintre cele mai cunoscute filme îl are în rolul principal pe actorul Mihai Volontir.
- ?** Formulează o întrebare pe care dorești să o adresezi imaginar lui Dimitrie Cantemir.

SCENE ALE ISTORIEI

Cantemir, membru al Academiei din Berlin

„– Propun ca membru al Academiei noastre să fie ales învățatul Demetrius Cantemir, a deschis ședința filosoful Leibniz.

– Pentru care merite, baron Leibniz?!

– Demetrius Cantemir e unul dintre cei mai de seamă învățați din lume. A scris multe și felurite cărți. Turcii îl socot cel mai mare compozitor al lor. Cunoaște, domnilor, zece limbi!

– Și cine e acest Cantemir?

– E un moldovean...

– Să-l primim cu o singură condiție: să scrie pentru noi o carte despre țara lui.”

(După Nicolae Dabija)

Coperta cărții *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir

ȘTIU

1. Prin ce activități este cunoscut Dimitrie Cantemir?
2. Ce lucrare vestită a scris Dimitrie Cantemir?
3. Ce a întreprins domnitorul ca să-și salveze țara de turci?

ȘTIU SĂ FAC

4. De ce Dimitrie Cantemir este considerat „o minte luminată”? Cum înțelegi această expresie?
5. Enumeră domeniile în care și-a adus contribuția Dimitrie Cantemir.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Explică care este importanța cărții *Descrierea Moldovei*.
7. Demonstrează că Dimitrie Cantemir, prin lucrările sale, a adus neamului o glorie mai mare decât războaiele din acea perioadă.

AMINTEȘTE-ȚI

- Pentru ce avem nevoie de studii?

O clasă de copii dornici de a învăța

Constantin Brâncuși. *Masa tăcerii*. Sculptură din Ansamblul monumental de la Târgu Jiu

DICȚIONAR ISTORIC

Știință – domeniu de activitate care identifică fenomene înconjurătoare și încearcă să explice forțele ce le cauzează.

Cultură – totalitatea realizărilor materiale și spirituale create de un popor într-o anumită perioadă de timp.

Patrimoniul – totalitatea bunurilor care aparțin întregului popor.

Educația ne-a făcut ceea ce suntem.
Helvétius, filosof francez

Educația

Educația a apărut odată cu societatea umană. La început, educația se făcea în familie, apoi în școli. Pe parcursul secolelor, educația a cunoscut multe schimbări. Astăzi toți copiii au șanse egale de a învăța să știe, să facă și să acționeze pentru o mai bună pregătire de viață.

Știința

Oamenii de știință cercetează tainele lumii și pe baza cunoștințelor vechi descoperă altele noi. Prin descoperirile lor au devenit vestiți **Eugeniu Coșeriu**, supranumit „lingvistul secolului XXI” pentru meritele sale în cercetarea limbajului uman; **Henri Coandă**, inginer de aviație, inventatorul motorului cu reacție; frații gemeni **Vsevolod și Sveatoslav Moscalenco**, fizicieni cu renume în fizica modernă, și mulți alții.

Cultura

Cultura reprezintă o moștenire prețioasă ce se transmite de la o generație la alta. Operele de artă (muzicale, literare, picturale etc.), creațiile folclorice, diverse obiecte (instrumente, bijuterii, mobilă, clădiri etc.), obiceiuri și tradiții oglindesc sufletul omului și formează **patrimoniul** universal al omenirii.

Poemele lui **Mihai Eminescu** și **Grigore Vieru**, rapsodiile lui **George Enescu** și valsurile lui **Eugen Doga**, sculpturile lui **Constantin Brâncuși** fac parte din patrimoniul național și cel universal.

NOTA BENE

Fără cunoașterea valorilor **educației, științei și culturii** nu este posibilă înțelegerea progresului omenirii.

SCENE ALE ISTORIEI

Orașul Iași a fost capitala Țării Moldovei timp de 3 secole. Iașiul este numit și *capitala culturii românești*. Aici a fost tipărită prima carte și deschisă prima universitate din Moldova. Pe străzile Iașiului și-au purtat pașii Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Alexandru Ioan Cuza și alți străluciți voievozi ai Țării Moldovei.

La Iași au trăit și au creat marii cronicari. Orașul istoric păstrează cu sfințenie memoria lui Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ciprian Porumbescu, George Enescu, Nicolae Iorga ș.a. La Iași, „fiecare piatră vorbește de trecut”.

? De ce Iașiul este considerat poartă a istoriei și culturii naționale românești? Dar ce știi despre trecutul istoric și cultural al orașului Chișinău?

Teatrul Național din Iași, secolul al XIX-lea.
Reconstituire

Academia de Științe a Moldovei (fondată în anul 1961)

SECRETELE ISTORIEI

Tot ce ne înconjoară poate fi obiect de studiu al științei: soarele acoperit de nori, umbrele copacilor, culorile frunzelor, vântul, chiar și comportamentul insectelor.

Observă fenomenele din jur și antrenează-ți gândirea: „De ce se schimbă culorile copacilor? De ce fulgeră? De ce păsările migrează?” etc.

Meditează asupra celor observate. Notează unele gânduri într-un jurnal. Adună notițe, fotografii, obiecte, desene. Cândva poate te vor ajuta să faci descoperiri de valoare. Oamenii de știință de astăzi au fost și ei cândva copii. Datorită lor, viața omului s-a schimbat mult.

? Ce importanță are știința în viața omului? De care domeniu al științei ești interesat cel mai mult? De ce? (Utilizează și cunoștințele dobândite la disciplina Științe.)

ȘTIU

1. Care este menirea școlii?
2. De ce sunt necesare descoperirile științifice?
3. Ce reprezintă cultura?

ȘTIU SĂ FAC

4. Enumeră câteva opere literare ale scriitorilor români, pe care le-ai studiat la școală.
5. Ce te-a impresionat în aceste opere?

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

6. Inițiază o excursie, împreună cu colegii tăi, la una dintre instituțiile științifice sau culturale din localitate sau regiune. Prezentați impresiile despre această excursie în cadrul unei ore speciale.

Biserici și mănăstiri – patrimoniu cultural

AMINTEȘTE-ȚI

- De ce se construiesc biserici și mănăstiri?
- Cine dintre domnitorii țărilor române au susținut construcția lăcașelor sfinte?

Catedrala „Nașterea Domnului” se află în centrul Chișinăului. Ea a fost înălțată în anul 1836. Ansamblul catedralei este alcătuit din biserică și clopotniță. Catedrala este o nestemată a Chișinăului, fiind vizitată de numeroși turiști și oaspeți ai capitalei.

DICTIONAR ISTORIC

Mănăstire – așezământ religios în care trăiesc călugări sau călugărițe.

Ctitor – persoană care întemeiază o biserică sau o mănăstire.

Ce pustiu ar fi spațiul, dacă n-ar fi punctat de biserici!
Petre Țuțea, filosof român

Altarul credinței neamului

Bisericile și mănăstirile sunt locuri de rugăciune pentru credincioși. Astăzi există **lăcașuri sfinte** aproape în toate satele și orașele Republicii Moldova. Mănăstirile Căpriană, Vărzărești, Hâncu, Curchi, Saharna, Țipova și altele adună credincioși din toate colțurile țării.

Din vremi îndepărtate, spațiul românesc a tot fost împodobit cu lăcașuri sfinte, ctitorite de buni creștini. Pe parcursul timpului, în ciuda invaziilor străine, a incendiilor și a prigonirilor, bisericile și mănăstirile au supraviețuit cu demnitate.

Lăcașele sfinte – centre de cultură și de educație

În țările române, bisericile și mănăstirile au fost **centre de cultură**. Aici s-au scris și s-au tipărit primele cărți, s-au pictat icoane, s-au confecționat obiecte unice (covoare, țesături, sculpturi etc.). În unele mănăstiri (Țipova, Noul Neamț, Saharna, Trebujeni, Japca etc.) se păstrează și astăzi aceste icoane și cărți bisericești vechi, obiecte prețioase. Lăcașele sfinte sunt și monumente de arhitectură cu picturi de o rară frumusețe.

Primele școli au fost deschise pe lângă lăcașele sfinte. Iar slujitorii bisericii au fost primii învățători.

NOTA BENE

Bisericile și mănăstirile au avut un rol important în dezvoltarea culturii și a învățământului în țările române. *Lăcașele sfinte* fac parte din patrimoniul cultural al neamului și al omenirii.

Interiorul bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni, construită în secolul al XV-lea.

SCENE ALE ISTORIEI

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni este un monument de importanță națională și universală.

La zidire, biserica a fost adâncită în pământ, de aceea la exterior nu se deosebește de o casă obișnuită. O legendă povestește că tătarii, care dominau aceste locuri, au admis construcția bisericii creștine cu condiția ca ea să nu depășească în înălțime un ostaș pe cal.

În interior, biserica este bogat înfrumusețată cu picturi tradiționale românești.

Astăzi biserica are nevoie de renovare.

? Ce sentimente îți trezesc asemenea monumente de o semnificație artistică și istorică deosebită?

SECRETELE ISTORIEI

Aproape de mănăstirea Curtea de Argeș se află un izvor numit „Fântâna lui Manole”. Este numele meșterului legendar Manole, care a construit mănăstirea. Legenda spune că după terminarea ei, acesta nu putea coborî de pe biserică, pentru că i s-au luat scările. Atunci el și-a făcut aripi din șindrilă și, asemenea lui Icar, a sărit de pe acoperișul sfântului lăcaș. În locul în care s-a prăbușit, sufletul său s-a preschimbat într-un izvor.

? Cum explici conținutul legendei? Ce știi despre legenda lui Icar?

Mănăstirea Curtea de Argeș, minune arhitecturală, constituită în secolul al XVI-lea.

ȘTIU

1. Ce rol au jucat bisericile și mănăstirile în istorie?
2. De ce majoritatea domnitorilor aveau în grijă bisericile și mănăstirile?

ȘTIU SĂ FAC

3. Descrie misiunea bisericilor și a mănăstirilor.
4. Explică în ce constă valoarea culturală a acestor edificii.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Vizitează, împreună cu părinții, biserica ori mănăstirea din apropiere. Realizează în baza celor văzute o comunicare scurtă și prezintă-o colegilor de clasă.

Cetățile – fortificații și centre de comerț

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce cetăți din țara noastră cunoști?
- De ce astăzi numeroși turiști doresc să viziteze cetățile?

Cetatea Soroca

Cetatea Soroca în trecut era numită „paza noastră dinspre necredincioși”.

Conform unei legende, în timpul unui îndelungat asediu al acesteia de către tătari, câteva berze au adus struguri în cioc apărătorilor cetății, astfel salvându-le viața și dându-le puteri pentru izbândă.

DICȚIONAR ISTORIC

Cetate – loc împrejmuit cu ziduri și întărituri în scop de apărare; fortăreață; reședință a domnitorului.

Bastion – fortificație protejată în exterior de un șanț.

Cetățile... sunt parte integrantă a istoriei noastre.
Nicolae Iorga, istoric român

Ce sunt cetățile?

Astăzi, **cetățile** sunt izvoare istorice de neprețuit. În trecut, acestea au avut un rol militar important. Ele serveau drept loc de apărare pentru armată și populație pe timp de pericol (năvălirile dușmane).

Cetățile la geto-daci

Fortificațiile strămoșilor noștri geto-daci se numeau **dave**. La început zidurile cetăților aveau pereții de lut sau din lemn și doar temelia din piatră. Apoi au fost ridicate cetăți din piatră pe locuri bine apărate de mediul natural. Printre cele mai mari fortărețe au fost **Petrodava, Buridava, Butuceni**. Dar cea mai importantă cetate a Daciei a fost **Sarmizegetusa**.

Cetățile în țările române

După întemeierea țărilor române au fost ridicate multe cetăți la hotare și în interiorul lor. Bunăoară, în Moldova au fost construite mai multe cetăți pe malurile râului Nistru: **Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă**, pe Dunăre – **Chilia**, în centrul țării – **Neamț și Suceava**.

Unele fortărețe au servit și ca reședințe ale domnitorului, fiind numite **cetăți de scaun**. De exemplu, cetatea Suceava a fost reședința domnitorului Ștefan cel Mare.

Cetățile serveau și ca centre ale comerțului (târguri), unde se făceau schimburi de mărfuri.

NOTA BENE

Cetățile sunt martori ai demnității și curajului popoului nostru, care a luptat cu credință pentru apărarea hotarelor țării. Astăzi aceste edificii fac parte din patrimoniul cultural al neamului și al omenirii.

Ruinele cetății de la Sarmizegetusa

SCENE ALE ISTORIEI

Capitala dacilor, Sarmizegetusa, a fost formată dintr-o așezare civilă (locuințe, ateliere, hambare, rezervoare de apă etc.), lăcașe sfinte (sanctuare) și cetate. Fortăreața se afla pe vârful unei stânci, fiind apărată de munți împăduși și de un brâu de alte cetăți. Pe vremea regelui Decebal, cetatea a fost nucleul centrului de apărare contra oștirilor romane. A fost cucerită de romani după un asediu îndelungat.

Ruinele cetății au început să fie studiate de arheologi abia în secolul XX (anul 1950). Cetatea dacică Sarmizegetusa este un monument istoric.

? Cum îți imaginezi viața oamenilor din cetăți în trecut?

ȘTIU

1. Cu ce scop erau construite cetățile?
2. Care este importanța cetăților azi?

ȘTIU SĂ FAC

3. Descrie una dintre cetățile Moldovei. Relatează despre locul, evenimentele și personalitățile istorice legate de ea.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

4. Organizează, împreună cu colegii de clasă, o expoziție de imagini ale cetăților Moldovei. Meditează asupra criteriilor după care trebuie apreciate creațiile despre cetăți în cadrul expoziției.

SECRETELE ISTORIEI

- Pe moșia satului **Saharna** răzbat la suprafață ruinele unei cetăți dacice. Astăzi arheologii studiază zidurile acesteia, alcătuite din piatră și lemn.
- **Cetatea Albă** de la gurile Nistrului pe timpurile luptelor cu otomanii era supranumită „cheia a toată Țara Moldovei”.
- Ca cetate de frontieră, **Tighina** s-a dezvoltat în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș. În 1538, cetatea Tighina este cucerită de turci, care o numesc Bender, ce semnifică „oraș fluvial”.

? Ce alte mărturii documentare sau legende mai cunoști despre cetățile moldovenești?

Cetatea Tighina de pe Nistru, cea mai puternică dintre fortărețele Țării Moldovei

? Studiază imaginile cu cetăți. Află răspunsul a 2-3 persoane la întrebarea: „De ce astăzi nu se construiesc cetăți?” Formulează o concluzie.

Obiceiuri și tradiții strămoșești

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce știi despre obiceiurile și tradițiile populare de la părinții, bunicii tăi?
- Ce tradiții și obiceiuri se respectă în familia ta?

La moldoveni, *Casa mare* este cea mai amenajată cameră a locuinței, unde se organizează sărbătorile familiei și se primesc oaspeții.

DICȚIONAR ISTORIC

Obicei – mod de a se comporta, a se îmbrăca, a sărbători evenimente, specific unui popor sau grup social; datină.

Tradiție – ansamblu de obiceiuri/datinii și credințe ce se stabilesc pe parcursul istoriei în viața unei comunități.

Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor.

Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat.

Alecu Russo, scriitor român

Apariția obiceiurilor și tradițiilor

Pe parcursul secolelor, oamenii au plăsmuit numeroase **tradiții** și **obiceiuri** cu prilejul sărbătorilor religioase, al ocupațiilor agricole sau al schimbării anotimpurilor. Multe dintre ele vin de la strămoși, altele au elemente împrumutate de la alte popoare. Astfel, în tradițiile noastre strămoșești putem găsi elemente ale tradițiilor grecești, bulgărești, sârbe, rusești, ucrainene etc.

Fiecare popor se mândrește cu tradițiile sale, chiar dacă unele sunt ciudate. De exemplu, în Lituania toate decorațiunile de Anul Nou sunt distruse în prima zi a anului.

Obiceiurile și tradițiile neamului nostru

Localitățile noastre reprezintă un tezaur de frumoase obiceiuri și tradiții. Îndeosebi, sunt originale datinile pe timp de iarnă. De *Crăciun*, în țară se aud cete de colindători, care vestesc nașterea Domnului Iisus. De *Anul Nou* oamenii sunt urați de cete de băieți și distrați cu jocul *Caprei* sau al *Ursului*. În ajun de *Sfintele Paști*, gospodinele încondeiază ouă și coc pască, cozonaci.

Primăvara se poartă *mărțișoare*, datorite de persoanele dragi. Apoi, la sfârșit de martie, acestea sunt agățate în pomii ce înfloresc, ca să aducă rod. La începutul verii, de *Rusalii*, există obiceiul curățării fântânilor și a izvoarelor.

În ultimii ani a devenit o tradiție organizarea Zilei Vinului, a Zilei Mărului, a Bostaniadei, a Gustarului etc.

NOTA BENE

Obiceiurile și tradițiile strămoșești au luat naștere din cele mai vechi timpuri. Ele alcătuiesc patrimoniul cultural al poporului.

Copiii încondeiază ouă în ajunul sărbătorilor de Paști.

SCENE ALE ISTORIEI

În tradiția populară românească, fiecare dintre lunile anului are o denumire și o semnificație aparte. Ele sugerează o activitate din viața oamenilor sau observațiile lor asupra stării vremii. Astfel, ianuarie este denumit **gerar**, februarie – **făurar**, martie – **mărțișor**, aprilie – **prier**, mai – **florar**, iunie – **cireșar**, iulie – **cuptor**, august – **secerar**, septembrie – **răpciune**, octombrie – **brumărel**, noiembrie – **brumar** și decembrie – **îndrea**.

? Ce semnificații crezi că poartă fiecare denumire de lună?

SECRETELE ISTORIEI

- Țesutul covoarelor are o istorie de sute de ani. Confeționate manual, de la dimensiuni mici (păretare) până la cele mari (lăicere) sau foarte mari, țesute pe război vertical, ele împodobesc locuința și azi. Ornamentele lor de diferite culori reflectă legătura omului cu natura, preocupările lui zilnice.

O ceată cu „Ursul” în prima zi a noului an

ȘTIU

1. Ce obiceiuri și tradiții ale poporului nostru cunoști?
2. De ce sunt legate datinile populare?

ȘTIU SĂ FAC

3. Analizează imaginile de la temă și formulează câte un mesaj pentru fiecare.
4. Explică de ce ar trebui să respectăm tradițiile și obiceiurile strămoșești.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Însenați (în perechi sau în grup) un obicei din localitatea natală. Prezentați sceneta la o festivitate din școală sau localitate.

Locuința, alimentația și vestimentația

AMINTEȘTE-ȚI

- De ce omul are nevoie de hrană și vestimentație?
- Cum îți imaginezi o locuință comodă?

O locuință veche

O casă modernă

DICTIONAR ISTORIC

Ie – bluză națională brodată, confecționată din pânză albă de bumbac sau in.

Lăicer – covor tradițional de lână cu ornamente, care se întinde pe perete sau se așterne pe laiță, pe jos.

*Omul mănâncă ca să trăiască,
nu trăiește ca să mănânce.*
Proverb

Locuința

Primele **locuințe** ale strămoșilor noștri erau foarte simple. Acestea erau construite din materiale oferite de natură: lemn, pământ (lut) și piatră. La început, locuințele aveau o singură încăpere pentru toată familia.

Cu timpul, locuința devine mai spațioasă și mai confortabilă. Este împodobită cu covoare, țoluri, prosoape etc., confecționate de gospodina casei. Până în prezent, în localitățile rurale se mai păstrează tradiția amenajării casei cu aceste țesături.

Alimentația

Fiecare popor are felul său de **alimentație**, care depinde de mediul natural înconjurător. **Hrana** strămoșilor noștri era compusă din cereale (grâu, mei, orz, secară), carne (de vită, oaie, pasăre), miere.

În alimentația strămoșilor apar unele legume, fiind aduse din alte regiuni ale lumii. Bucatele tradiționale: mămăliga, sarmalele, plăcintele și altele se întâlnesc în alimentația moldovenilor și astăzi.

Vestimentația

Îmbrăcămintea tradițională se caracterizează prin simplitate și frumusețe. Este confecționată din fibre naturale. Fetele poartă ie, catrință, iar băieții – cămașă încinsă cu brâu, ițari. Azi **vestimentația tradițională** se poartă, de regulă, de sărbători.

NOTA BENE

Locuința, hrana și vestimentația s-au schimbat pe parcursul timpului, dar rolul lor a rămas același: să protejeze corpul omului și să-i înfrumusețeze chipul.

La o sărbătoare în vestimentație tradițională

SCENE ALE ISTORIEI

Există un loc în care ai cunoscut prima dată lumea, în care ai făcut primii pași și ai rostit primele cuvinte. Este locul în care oamenii te-au cunoscut întotdeauna după numele mic. Este locul în care ai învățat să faci primele lucruri, să deosebești binele de rău. Locul în care ai fost hrănit și îngrijit, în care ai cunoscut dragostea părintească.

- ?** Cum se numește acest loc atât de scump?
Cum apreciezi tu acest loc?

SECRETELE ISTORIEI

- Porumbul, din care se face mămăliga, a fost adus la noi din America în secolele XVII–XVIII. Până atunci, mămăliga era pregătită de strămoși din boabe de mei.

- Primele locuințe ale oamenilor au fost terasele înalte, peșterile sau unele amenajări din jurul lor. Treptat locuințele au devenit mai comode și mai spațioase.

- ?** Află când a fost construită/cumpărată casa/apartamentul unde locuiești. Cum era locuința bunelor sau străbunicilor.

Mămăliga, una dintre bucatele tradiționale moldovenești

ȘTIU

1. De ce locuința, alimentația și vestimentația sunt necesități vitale pentru om?
2. Cum te alimentezi tu?

ȘTIU SĂ FAC

3. Explică de ce locuința, hrana oamenilor se schimbă în diferite perioade istorice.
4. Descrie componentele unui costum tradițional.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Selectează de pe Internet/ din alte surse informații despre portul la diferite etnii conlocuitoare din localitate/ regiune. Prezintă-le colegilor.

Mănăstirea Saharna

Port național, expoziție de muzeu

Comunicare de la egal la egal

RECAPITULARE

1. Valorile materiale și spirituale ale poporului au fost create pe parcursul istoriei de către strămoși.
2. Cultura a oglindit dintotdeauna aspirațiile de Adevăr, de Bine și de Frumos, ocrotind astfel patrimoniul național și universal.
3. Numeroasele vestigii de cultură materială (clădiri, instrumente, vestimentație etc.), realizările științifice, operele literare, muzicale, picturale etc., făurite de-a lungul istoriei, demonstrează nivelul de dezvoltare a diferitor popoare.

- ?** Descrie un monument istoric pe care îl cunoști mai bine. Cum ar putea să fie protejat acest monument pe viitor?

GÂNDIRE CRITICĂ

- De ce, alături de sărbătorile contemporane, se păstrează obiceiurile și tradițiile vechi ale poporului?
- Dacă se modernizează locuințele și vestimentația oamenilor, se schimbă oare și mentalitatea lor? Argumentează.
- De ce în prezent toți copiii frecventează școala?
- De ce portul național astăzi este utilizat mai mult în zilele de sărbătoare? Descrie portul popular din localitatea ta.

REFLECȚIE

Imaginează-ți că ești autorul unui manual de istorie. Folosind sintagmele *istorie a țării, lăcașe sfinte, cetăți vechi, port tradițional, jocuri ale copiilor*, scrie un mesaj adresat elevilor care vor utiliza manualul.

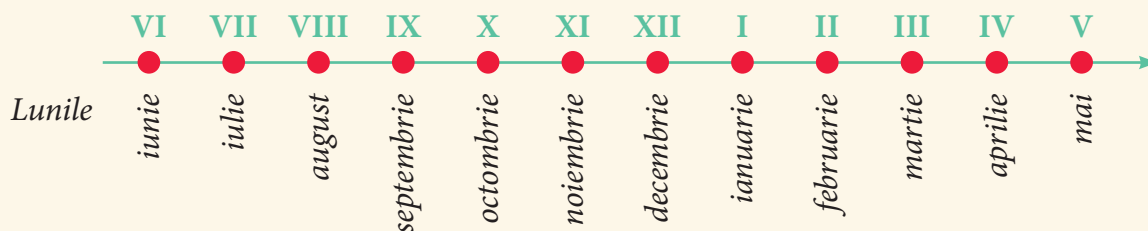
Evaluare sumativă

LIMBAJUL ISTORIC

1. Alcătuieste enunțuri folosind termenii: *știință, educație, cultură, literatură, tradiții, obiceiuri, credință, valori.*

TIMPUL ÎN ISTORIE

2. Plasează pe linia timpului evenimentele mai importante care au avut loc în acest an de învățământ în istoria școlii tale. Descrie unul dintre evenimente mai amănunțit.

IZVOARELE ISTORICE

3. Analizează fragmentul citat și formulează printr-un singur cuvânt mesajul autorului.

„Nimic nu poate fi la o națiune mai scump decât începutul său, numele ce-l poartă, pământul pe care-l locuiește...”

Florian Aaron, istoric român

SITUAȚII ȘI FAPTE

4. Amintește-ți câteva dintre faptele și acțiunile tale pe care colegii sau învățătorul/învățătoarea le-au considerat greșite. Ai fost de acord cu ei sau nu? Formulează câteva sfaturi de învățatură pentru colegii din clasa a III-a, care în anul viitor vor studia istoria.

COMPORTEMENTE ȘI VALORI

5. Imaginează-ți că ai posibilitate să călătorești cu mașina timpului într-o cetate asediată de dușmani. Pe care vei alege-o? De ce? Ce crezi că vei povesti colegilor la întoarcere despre viața oamenilor de aici? Ce abilități vei utiliza în prezentarea aceasta?

EXTINDERE

6. Completează *portofoliul clasei* cu legende și tradiții populare colectate pe parcursul anului școlar din localitatea în care trăiești. Elaborează, în comun cu colegii, un scenariu de prezentare a acestui material în cadrul unei sărbători din școală sau localitate, invitând colegii de școală și persoane la care ții cel mai mult. Află părerile participanților despre această acțiune culturală.

Activități și produse de consolidare a competențelor

Un sat contemporan

Comunicare eficientă în familie

Republica Moldova – țară europeană

Copii jucându-se

I. Pagini din istoria localității

- Scrie o secvență din istoria localității tale. Poți colecta imagini ale localității sau ale activităților oamenilor ori aduna obiecte sau desene relevante. Roagă-i și pe colegii tăi să facă același lucru.
- Adună toate creațiile într-un portofoliu.
- Scrie sus, pe portofoliu, numele autorului colectiv (numele clasei și al școlii).
- Scrie titlul cărții: *Pagini din istoria satului/orașului...*
- La sfârșitul portofoliului adaugă o pagină pe care să scrii: „La alcătuirea portofoliului și-au adus contribuția următorii elevi din clasa a IV-a...”

II. Familia mea în istorie

- Întreabă membrii familiei (părinți, bunici, unchi, mătuși, frați, surori, verișori mai mari) despre un eveniment istoric la care au participat.
- Roagă-i pe maturi să-ți povestească întâmplări din „istoria familiei”.
- Notează evenimentul și povestește-l colegilor.

III. Vecinii noștri

- Povestește despre relațiile cu vecinii tăi.
- Ce cunoști despre popoarele și despre țările vecine cu Republica Moldova?

IV. Jocurile copiilor în diverse timpuri istorice

- Ce știi despre jocurile părinților și ale bunelilor tăi când erau copii?
- Întreabă de cei maturi cum decurgeau jocurile: *de-a țurca, de-a oina, de-a popicele, de-a baba-oarba, de-a puia-gaia.*
- Prin ce se deosebesc aceste jocuri de cele pe care le cunoști? Formulează o concluzie.

Colosseum – simbolul Romei

Unirea de la 1918

O ceată de colindători

Alexe Mateevici, poet

Joc de copii

V. Monumentele istorice povestesc

- Analizează monumentul istoric din imaginea alăturată.
  1. Ce reprezintă monumentul?
  2. Comentează unele detalii ale monumentului.
  3. De ce acest monument istoric este atracția multor turiști?

VI. Mi-ar plăcea să locuiesc în timpul...

- Alege timpul istoric și pregătește o comunicare intitulată: *Mi-ar plăcea să trăiesc în timpul...* În acest scop, realizează următoarele:
  1. Determină timpul istoric.
  2. Caracterizează-l.
  3. Descrie evenimentele principale.
  4. Identifică țara în care ai fi dorit să trăiești atunci. Argumentează.

VII. Tradiții și obiceiuri în localitatea mea

- Scrie o listă de tradiții și obiceiuri locale, clasificându-le astfel:
  1. Tradiții și obiceiuri calendaristice și religioase: de Crăciun, de Revelion, de Paști, de Florii și ale altor sărbători.
  2. Tradiții și obiceiuri la anumite evenimente din viața familiei.
  3. Tradiții și obiceiuri din viața satului/orașului.

VIII. Oameni cu care ne mândrim

- Cunoști persoane cu care se mândrește localitatea ta?
- Realizează o prezentare a unei personalități de seamă din localitatea ta. Începe sau încheie prezentarea cu următoarele cuvinte: „Noi ne mândrim cu personalitatea..., deoarece...”

IX. Republica Moldova – o țară europeană

- Ce știi despre Europa?
- Ce este Uniunea Europeană?
- Ce ar trebui să întreprindem pentru a deveni o țară membră a Uniunii Europene?

BUCURIA LECTURII

Mămăliga din patruzeci și șapte

Țin minte cum bunica m-a hrănit cu o mămăliguță făcută din ultima făină...

Când de acum mămăliga era amestecată și se pârâlea la foc, pocnește deodată sticla de la lampă și un ciob cade în ceaun. Bunica a început să se vaicăre, iar eu m-am speriat și am prins a plânge.

– Lasă, dragul bunicii, că acuși scot eu toate așchiile și mâncăm noi azi mămăligă.

Și a luat cu lingura de deasupra cât a văzut ea la lumina cea chioară. Apoi a răsturnat mămăliga și ne-am așezat să mâncăm ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Bunica mai întâi frământa bine cu degetele boțul de mămăligă și abia după asta mi-l dădea mie. Atunci nu mi-am dat seama că unele bucățele de mămăligă erau mai rozăvioare și sărățele. De flămând ce eram nu mai căutam culoarea. Peste ani însă, am înțeles de unde venea rozul acela – bunica își înțepase degetul într-o așchiuță de sticlă.

Și totuși gustoasă a fost mămăliga cea din patruzeci și șapte pe care n-am s-o uit cât voi trăi.

După Aurel Scobioală, *Vorba bună ne adună*

? De ce băiatul a memorizat mămăliguța bunicii? Află de la părinți, bunici ce s-a întâmplat în anul '47.

Ascunzișul misterios

Nu departe de Nistru, în satul Cobâlea, se află o bisericuță dosită de umbra unui stejar uriaș, numit „Stejarul lui Ștefan cel Mare”. În anii de prigonire ateistă, preotul, când i s-a spus că biserica va fi închisă, a adunat credincioșii și împreună cu ei a ascuns icoanele mai vechi și cărțile bisericești în scorbura stejarului, peste care a turnat un strat de mortar.

Abia după 1990, când bisericuța de sub stejar a fost redeschisă, preotul, în prezența întregului sat, a dat la o parte cu o daltă și un ciocan cimentul pietrificat și a scos din ascunziș icoanele și cărțile care se păstrasera intacte în scorbura stejarului bătrân.

(Din presă)

Bătrânul stejar de la Cobâlea

? Ce părere ai despre fapta preotului și a enoriașilor?

Despre patrie

Copii, ce e patria? Ce este acest sentiment care răscolește toate puterile din om?... Patria este înăuntrul nostru și o ducem peste țări și mări. Și numai când suntem departe și în singurătate, ne trec fiori amintindu-ne de unde ne-am rupt. Patria nu e pământul pe care trăim din întâmplare, ci e pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Părinții, moșii și strămoșii ne sunt patria noastră. Ei au avut aceeași limbă, același dor, aceleași suferințe...

După Barbu Delavrancea, *Patrie și patriotism*

? Definiște cu propriile cuvinte sensul cuvântului *patrie*.

Epoca lui Vasile Lupu și Matei Basarab

AMINTEȘTE-ȚI

- Explică noțiunea „domn înțelept”.
- Ce știi despre orașul Iași?

Vasile Lupu,
domn al Țării
Moldovei
(anii de domnie
1634–1653)

Matei Basarab,
domn al Țării
Românești
(anii de domnie
1632–1654)

DICȚIONAR ISTORIC

Cod de legi, pravilă – carte de legi.

Tratat – înțelegere între două sau mai multe țări cu privire la anumite chestiuni; convenție, acord.

*Valoarea omului se măsoară
după greutatea depășite de el.*
Voltaire, scriitor francez

Vasile Lupu, domn al Țării Moldovei

Vasile Lupu este cunoscut prin buna cărmuire a Moldovei. Țara prosperă economic și cultural pe vremea lui.

La Iași se deschid localuri de instruire și educație a tineretului, de exemplu *Academia Vasiliană*. Se tipăresc cărți, cum ar fi *Cartea românească de învățătură*, precum și un cod de legi, care să ordoneze viața în țară, numit și *Pravila lui Vasile Lupu*. Slujbele bisericești se oficiază după cărți românești. Se zidesc în toată Moldova lăcașuri sfinte. Domnitorul ctitorește multe dintre ele, printre care admirabila mănăstire „Trei Ierarhi” din Iași, frumoasa biserică „Sfântul Dumitru” din Orhei.

Matei Basarab, domn al Țării Românești

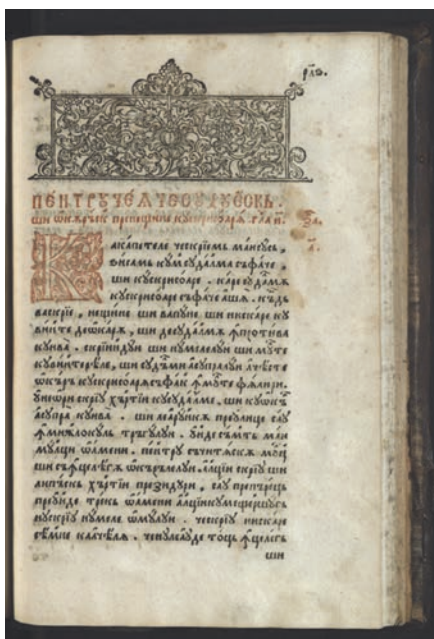
Matei Basarab era un domn pașnic, bun creștin și iubitor de cultură. Astfel, domnitorul menține pacea cu turcii și încheie tratate de prietenie cu toți vecinii. În țară se construiesc zeci de biserici și mănăstiri, al căror ctitor este însuși domnitorul. La porunca lui se înființează tipografiile pentru cărți de învățătură, de legi și de slujbă bisericească. Se deschid școli în care educația se face în limba română.

Despre domnitor, în documentele timpului, se menționa: „Țara iubește pe domn și domnul pe țară”.

NOTA BENE

Epoca de domnie a lui *Vasile Lupu* (în Țara Moldovei) și a lui *Matei Basarab* (în Țara Românească) este prosperă pentru țările române. Domnitorii înființează școli, deschid lăcașuri sfinte, tipăresc cărți de învățătură, de legi, de slujbă bisericească.

Pravila lui Vasile Lupu, Iași, 1646 (pagină din carte)

SECRETELE ISTORIEI

- Domnii Vasile Lupu și Matei Basarab au organizat tipărirea celor dintâi cărți de legi.
- Primul cod de legi tipărit în Țara Moldovei se numea *Pravila lui Vasile Lupu* (1646). Astfel, Țara Moldovei a trecut de la dreptul nescriș („obiceiul pământului”) la cel scris.

Ce sunt legile? De ce trebuie să le respectăm?

Mănăstirea Soveja, ctitorie a lui Matei Basarab în Moldova

SCENE ALE ISTORIEI

Relațiile dintre Vasile Lupu și Matei Basarab nu au fost dintotdeauna cele mai bune. Biserica a reușit împăcarea lor. În anul 1645, prin grija lui Vasile Lupu, a fost înălțată noua biserică a mănăstirii Stelea din Țara Românească. Matei Basarab, la rândul său, a ctitorit mănăstirea Soveja în Țara Moldovei.

Astfel, prin înțelepciune, s-a pus capăt neînțelegerilor dintre domnii de un neam și o credință. Ca rod al acestei împăciuri au fost zidite două lăcașuri sfinte.

Cum comentezi înțelepciunea celor doi domni ai țării române?

ȘTIU

1. Prin ce s-a remarcat domnitorul Vasile Lupu în istorie?
2. Care sunt faptele memorabile ale domnitorului Matei Basarab?

ȘTIU SĂ FAC

3. Numește sinonimul cuvântului „lege”.
4. Explică de ce societatea are nevoie de școli și de tipărirea cărților.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Motivează necesitatea existenței legilor pentru guvernarea și dezvoltarea țării.
6. Alcătuieste, împreună cu colegii, o listă de drepturi și responsabilități ale elevului.

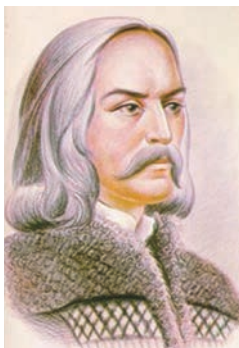

Marii cronicari ai Țării Moldovei

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce sunt *izvoarele scrise*?
- Din ce surse aflăm cum au trăit oamenii în trecut?

Cronicarul
Grigore Ureche
(1590–1647)

Cronicarul
Miron Costin
(1633–1691)

Cronicarul
Ion Neculce
(1677–1745)

Nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților...

Miron Costin

Ce sunt cronicile?

Cronicile (numite și **letopisețe**) sunt lucrări istorice care dezvăluie șirul de evenimente din viața neamului. Ele constituie importante izvoare scrise, care povestesc despre viața strămoșilor din cele mai vechi timpuri.

Prin cronică, românii își descoperă rădăcinile dac-romane și identitatea de neam. De asemenea, află principalele ocupații și tradiții ale străbunilor lor.

Marii cronicari și scrierile lor

Cei mai cunoscuți cronicari ai neamului sunt: **Grigore Ureche**, **Miron Costin** și **Ion Neculce**. Ei au trăit la sfârșitul secolului al XVI-lea–începutul secolului al XVIII-lea și au scris cronică în limba română.

Grigore Ureche a scris cronică *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron-Vodă*. El a descris, printre altele, evenimentele din epoca domniei lui Ștefan cel Mare.

Miron Costin a continuat descrierea evenimentelor istorice în lucrarea *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*. El a povestit despre epoca lui Vasile Lupu și a altor domnitori.

Ion Neculce a descris evenimentele din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Cronicarul este cunosătorul direct al celor mai multe dintre faptele relatate în cronică sa. De la el aflăm amănunte semnificative despre domnia lui Dimitrie Cantemir, al cărui prim sfetnic a fost.

DICȚIONAR ISTORIC

Letopiseț – scriere veche în care evenimentele istorice sunt prezentate în ordine cronologică; cronică.

NOTA BENE

Marii cronicari au demonstrat, prin exemple concrete, originea latină a limbii române și originea romană a poporului român.

Pagina de titlu a cronicii lui Grigore Ureche

SECRETELE ISTORIEI

- **Grigore Ureche** este întâiul care scrie cronică în limba strămoșilor, lăsându-ne cunoscuta frază: „De la Roma ne tragem și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate...”
- **Miron Costin** este autorul lucrării istorice *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, în care demonstrează originea romană a neamului nostru.
- **Ion Neculce** este cronicarul care s-a ocupat și de culegerea legendelor populare. El a plasat înaintea cronicii sale o culegere de legende intitulată *O samă de cuvinte ce sunt auzite din om în om...*

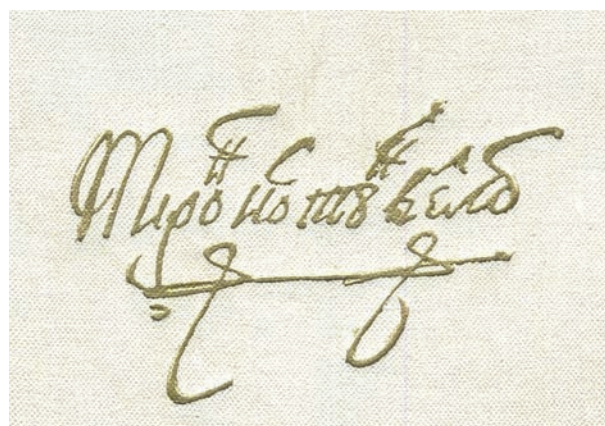
SCENE ALE ISTORIEI

„...intrat-au tătarii în țară, ca lupii într-o turmă de oi... nemărui nefiind nice o milă de săraca de țară, cum ar hi fost țara fără de domn... și-au jăcuit tot păn la un cap de ață. Pe mulți au și robit, cu furiș, femei, fete, copii. Rămas-au bieții oameni numai cu sufleteli...

Oh, oh, oh, săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni ca aceștia ai avut! Ce sorti de viață ți-au căzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este...”

(Ion Neculce)

- ❓ Ce informații putem afla studiind lucrările cronicarilor?

Semnătura-autograf a lui Miron Costin

- ❓ De ce letopisețele sunt cărți în care găsim răspunsul la întrebările: cum s-au numit strămoșii noștri? La ce încercări au fost supuși?

ȘTIU

1. Cine sunt autorii primelor cronică istorice în limba română?
2. Ce informații putem afla din cronică?

ȘTIU SĂ FAC

3. Identifică numele celor trei domnitori, a căror domnie este descrisă de cronicari în letopisețele lor.
4. Apreciază valoarea cronicilor pentru studierea trecutului.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

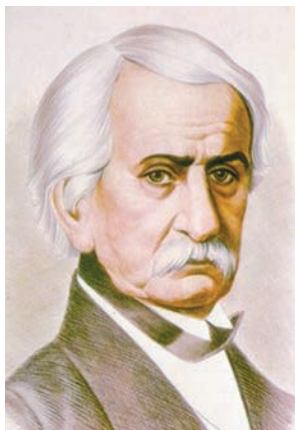
5. Scrie titlurile cărților pe care le-ai citit în ultimul timp. Povestește succint conținutul uneia dintre ele.
6. Inițiază o acțiune cu genericul: „Clasa citește o carte”. Propune o carte dorită de toți.

Gheorghe Asachi, om al culturii

AMINTEȘTE-ȚI

- Ce se înțelege prin învățământ?
- Ce cuvinte ți se asociază cu noțiunea de cultură?

Gheorghe Asachi,
om de cultură,
scriitor
(1788–1869)

Pagină
din ziarul
*Albina
Românească*
(1829)

DICTIONAR ISTORIC

Arhivă – totalitatea actelor sau documentelor care se referă la activitatea unei instituții sau oraș.

Polivalentă – însușirea de a avea calități multiple.

*Învățătura este o năvalnică avuție
cu care un neam se face puternic și fericit.*
Gheorghe Asachi

Îndrumător al vieții culturale

Gheorghe Asachi a fost ziarist, pictor și scriitor (autor de poezii și povestiri istorice, fabule și piese de teatru).

El s-a consacrat și activității de organizare și îndrumare a vieții culturale a neamului. A editat primul ziar în Moldova (*Albina Românească*). Gheorghe Asachi a organizat primele reprezentări teatrale în limba română. Sub conducerea lui s-au efectuat primele săpături arheologice și a fost înființat primul Muzeu de Științe ale Naturii din țară. Asachi a pus bazele Arhivelor Statului – importante izvoare pentru studierea istoriei naționale.

Organizator al școlilor naționale

Gheorghe Asachi a făcut studii în universități europene (la Lvov, Viena, Roma). Revenind în țară, s-a dedicat organizării învățământului în Țara Moldovei.

Timp de 40 de ani s-a ocupat de întemeierea școlilor primare, unde elevii își făceau studiile în limba maternă. Pentru pedagogi a înființat o școală pe lângă mănăstirea „Trei Ierarhi” din Iași. A scris programe de studii și manuale. Prin efortul lui se inaugurează *Academia Mihăileană*, prima instituție de învățământ superior din Moldova după model european.

Talentatul pedagog Gheorghe Asachi a creat în Moldova un sistem de educație european.

NOTA BENE

Gheorghe Asachi a fost o personalitate polivalentă. El a avut o contribuție hotărâtoare în dezvoltarea culturii și organizarea școlilor din Moldova.

Lucrare fantezistă cu chipul lui Ștefan cel Mare, executată de pictorul Gheorghe Asachi.

SCENE ALE ISTORIEI

„Gheorghe Lazăr, în Țara Românească, a fost autorul celei dintâi programe și al celor dintâi manuale școlare, îndrumătorul primilor pași ai teatrului în limba română, stihuitor cu plachetă tipărită în limba «daco-românească» la 1808, poliglot și traducător, care s-a străduit să pună la îndemâna conașionalilor săi, cât mai devreme, opere literare, științifice și filosofice...”

(Emilia Șt. Milicescu)

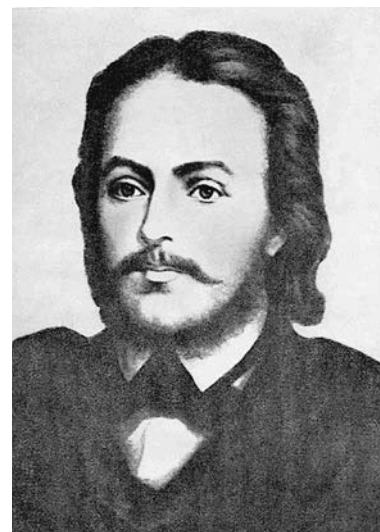
- ?** Găsește asemănări între activitatea lui Gheorghe Asachi în Țara Moldovei și a lui Gheorghe Lazăr în Țara Românească.

SECRETELE ISTORIEI

- Primele cunoștințe Gheorghe Asachi le-a obținut în familie, chiar de la tatăl său.
- A cunoscut limbile latină, germană, franceză, engleză, rusă, poloneză și italiană.
- În străinătate a făcut studii în domeniul arhitecturii, astronomiei, matematicii, istoriei și al artelor plastice.

- ?** Realizează un portret verbal al lui Gheorghe Asachi, utilizând informația de mai sus și datele pe care le conține tema.

Gheorghe Lazăr

(1779–1823),

fiu de țăran, cărturar și pedagog, a făcut studii diverse

la Viena: literatură,

matematică, medicină, pedagogie etc.

Datorită activității sale pedagogice și culturale, este considerat fondatorul învățământului național în Țara Românească.

ȘTIU

1. Ce a făcut Gheorghe Asachi pentru cultura neamului? Dar pentru domeniul educației?
2. Cum îți imaginezi școala în trecut?

ȘTIU SĂ FAC

3. Descrie contribuția lui Gheorghe Asachi în domeniul istoriei.
4. Explică de ce domeniul educației și al științei au o importanță deosebită în viața societății.

ȘTIU SĂ ACȚIONEZ

5. Meditează ce ai putea face pentru ca activitățile din școala ta să fie mai atractive.
6. Discută cu colegii și alcătuiește un plan al unei activități care va fi organizată în următoarele luni.

Date și evenimente

82–44 î.Hr.

Domnia lui Burebista în Dacia

87–106 d.Hr.

Domnia lui Decebal în Dacia

98–117 d.Hr.

Traian – împărat al Imperiului Roman

1359

Venirea la domnie a lui Bogdan I și formarea statului independent Țara Moldovei

1400–1432

Domnia lui Alexandru cel Bun în Țara Moldovei

1457–1504

Domnia lui Ștefan cel Mare în Țara Moldovei

1600–1601

Prima Unire a țărilor române în timpul domniei lui Mihai Viteazul

1634–1653

Domnia lui Vasile Lupu în Țara Moldovei

1710–1711

Domnia lui Dimitrie Cantemir în Țara Moldovei

1859

Unirea Principatelor Române sub Alexandru Ioan Cuza

1918

Marea Unire a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România

1989

Declararea limbii române ca limbă de stat și revenirea la grafia latină

1991

Declarația de Independență a Republicii Moldova

1992

Republica Moldova devine membru al ONU

1994

Adoptarea Constituției Republicii Moldova

1995

Republica Moldova devine membru al Consiliului Europei

2014

Semnarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană

Ștefan cel Mare și Sfânt – domnitor legendar

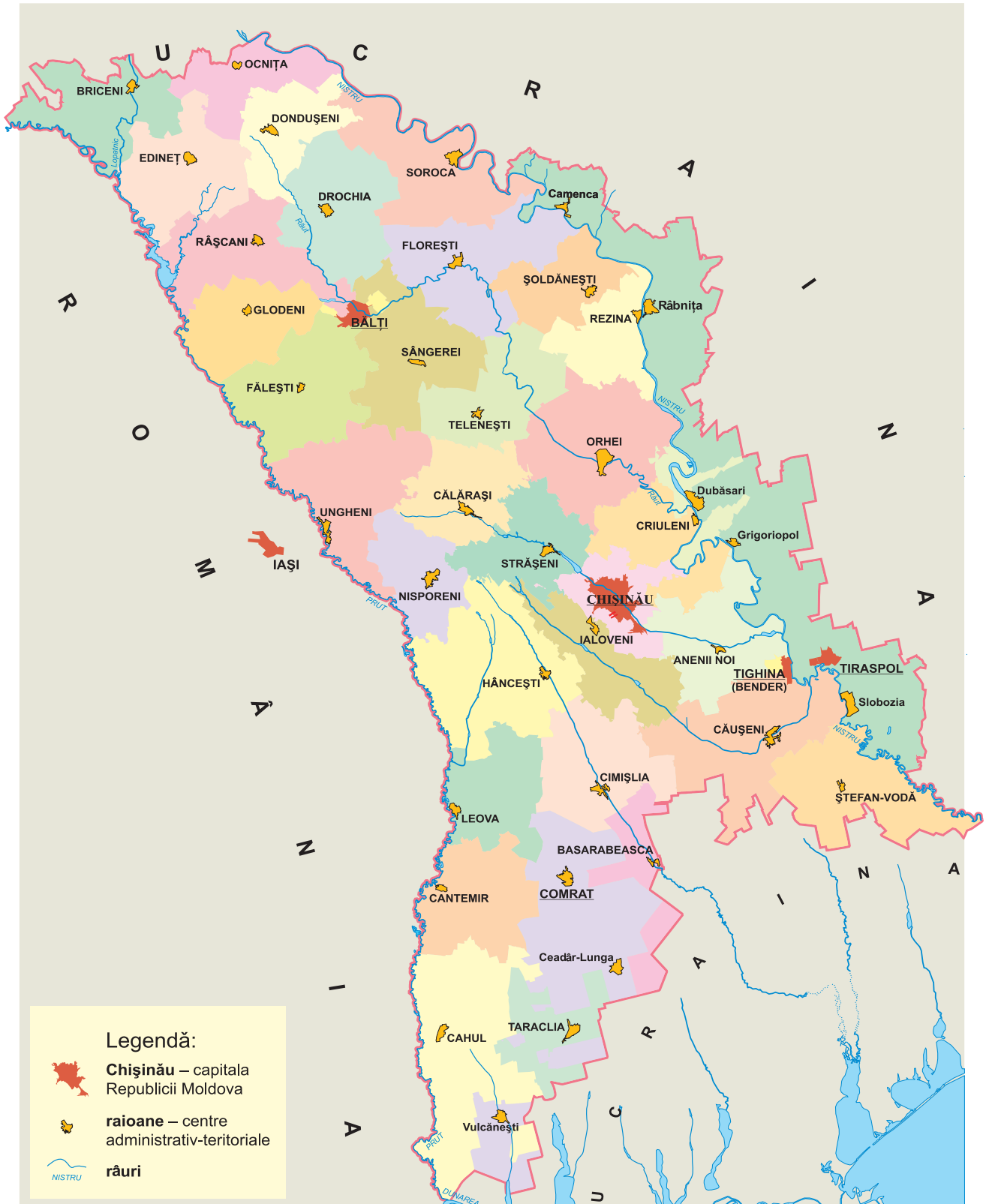

Chișinăul istoric

Proclamarea independenței Republicii Moldova. Fotografie de Mihai Potârniche

REPUBLICA MOLDOVA
Harta administrativă

Surse fotografice:

© Î.E.P. *Știința* (foto de Romeo Șveț), P. Cerbușca, V. Curcubăt, M. Potîrniche, Gh. Postolache, www.pinterest.com, elearning.masterprof.ro, ro.wikipedia.org, greekandroman.wordpress.com, enciclopediagetodacilor.blogspot.com, www.micul-dac.ro, www.studall.org, www.cartdidact.com, www.commons.wikimedia.org, tudorphotoblog.blogspot.md, www.adevarul.ro, www.jurnaldebucuresti.com, www.universdecopil.ro, bestofromania.eu, neamulromanescblog.wordpress.com, rdcnroman.blogspot.com, www.ipedia.ro, www.wikiwand.com, fineartamerica.com, active.paramoral.eu, tiparituriromanesti.wordpress.com, greenly.ro, osbcantemir.wordpress.com, www.newsru.com, carte.targulcartii.ro, www.crestinortodox.ro, www.delcampe.net, bibliotecamironcostin.blogspot.com, www.teologiepentruazi.ro, autori.citatepedia.ro, epr.ro, www.scientia.ro, aurelvirlan.ro, www.muzeulcotroceni.ro, www.timpul.md, bibliotecapublicadrept.wordpress.com, enciclopediaromaniei.ro, www.doxologia.ro, www.solmentis.ro, www.hotnews.ro, oceanopotamos.wordpress.com, www.newsbucovina.ro, www.descopera.ro, foaieationala.ro, www.yaplakal.com, antonesti.blogspot.md, www.wordoor.com, www.radiopopular.ro, estalgia.tumblr.com, blocs.xtec.cat, www.denews.ro, relicnis.blogspot.com, www.identitatea.ro, orthopraxia.wordpress.com, www.ciofilm.md, doxologia.ro, ru.wikipedia.org, www.bnm.md, commons.wikimedia.org, lenta.ru, www.stejarmasiv.ro, commons.wikimedia.org, duxtravel.ro, destepti.ro

© 123RF.com: dolgochov, Cathy Yeulet, Pavel Parmenov, Denis Barbulat, Irina Tischenko, Andrei Nekrasov, Dmitry Rukhlenko, Cristi, Alexey Kuznetsov, piksel, josepizarro, Tudor Antonel Adrian, Cosmin-Constantin Sava, Krzysztof Slusorczyk, Kamaga, Sanai Aksoy, Ionut David, Costel Florin, indigolatos, Gennady Poznyakov, kzenon, Sergey Novikov

© freepik.com

Hărți: © Editura *Cartdidact*

Ilustrații: © Irina Oleinic

Î.E.P. *Știința* se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Concepție grafică: Editura *Cartdidact*

Responsabil de ediție: Larisa Dohotaru

Redactor: Mihai Papuc

Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Cornesco

Redactor tehnic: Nina Duduciuc

Machetare computerizată și design: Valentin Vărtosu jr., Luminița Ermurachi

Copertă: Romeo Șveț

Fotografie pe copertă (Cetatea Soroca): Daniela Voicu

Imprimare la

COMBINATUL POLIGRAFIC

str. Petru Movilă, 35

MD-2004, Chișinău, Republica Moldova

Comanda nr. 20543